

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

XN. 06057.-

De Voornaamste Verschillen

over de

S P E L L I N G E

Kortlyk aangewesen.

En de

BEKENTMAKINGEN

van

KLAAS NAJER,

Aangaande syn Letter, en Spelkonstige bewyfen

VERDEDIGT,

Tegens den Schryver van de

Haagse Merkurius.

Door M. S.

2. N. Bydr. 1 D. 61. 288.

Gedrukt voor den Auteur,

En syn te bekomen tot Amsterdam, by N. TEN HOORN
en J. RATELBANT; tot Alkmaar by G. WELHEM
en tot Hoorn by F. BEUKELMAN.

417
/ 25-

XN.06042.-

V O O R - B E R I G T.

Et is vele niet onbekent, dat *Klaas Najer* Schoolmeester tot Kwadyk, de onderwyfinge in syn Kost-School, van Lesen, Schryven, Rekenen, Boekhouden enz. en ook fomtyds, wat hy vande Letter en Spelkunde te seggen hadde; door de Kouranten heeft doen *Bekendmaken*.

Vier weken na syn laaste *Aanbiedinge*, heeft den Schryver der *Haagse Mercurius* in syn Geschrift, den selve *K*: *Najer* schandlyk bejegent, en desselfs *Hoedanigheden* door vele Smaad-redenen, en schampere Gelykniffen, eer, en trouwloos afgemaald.

Wat dese Schryver tot die buytenfporigheden bewogen heeft, fal hem best bekend syn: Misschien fal hy sig hebben ingebeeld als of *K*: *N.* over de Letter en Spelkonst, boven de waardye van syn kennis, en bekwaamheden sig heeft opgeheven; *En van de oorspronk, en kragt van alle klanken der Letteren, en op wat manier de keurlykste Spellinge, der Nederduytsche Taal in alle Boeken, en Geschryfte mag werden gedaan* (gelyk syn *Bekentmakingen* beloven) geen grondige ververklaringe soud weten te doen.

Of misschien fal hy door Armoede van stoffe, enige stukjes uyt die *Bekentmakingen* diefagtig geplundert hebben, om sig daar mede te verryken, en die tot een voorwerp, van ingebeelde snakerytjes te gebruyken, om de Sotten te vermaken.

Of het is te vermoeden, dat hy door Ene *JAN BROSTDORIS*, daar toe is opgehitst: Mitsdien ook selve sig niet ontsien heeft, om uyt een nydige misgunstigheid, tot nadeel van *K*: *N.* een Laster-schriftje, met de hand uyt te schryven, en het selve al-omme (na dat sulks met de voorfz. naam van *JAN BROSTDORIS* was ondertekent) te verstrojen.

V O O R - B E R I C H T.

9. 5. 6.
3. 4. 12. 13. 8.
7. 11. 20. 2.
1.

Wie nu dese **J A N B R O S T D O R I S** mag sijn, wil ik geerne aen het oordeel van die het weet overlaten.

Dog wanneer de *Letteren* waar mede die naam werd uytgedrukt, in dusdanigefchikkinge werde opgesteld, als de getalle 1. 2. 3. enz. uytwyfen, dan sal daar staan,

S I B R A N D T J. R O O S.

2. 2. 3. 4.
5. 6. 7. 8.
9. 10. 11. 12. 13.

Dat eene verlope geheymfchryver en schoolneester uyt Waterland, nu in een bygelege Stad heeft ter neder gefet, en met de naam van **SYBRANDT J. ROOS** werd benoemd; is vele niet onbekent: Maar nadeemaal uyt die *Letteren* ook kan gespelt werden **ROBNARDIS J. SOT**. So wil ik de ontfwagteling van een beter vertaling (indien sulks nodig was) wel aen de gedagten van een ander overlaten.

Het fy hoe het is, het zal den Schryver der *Haagse Merkurius* niet konne verschonen, of hy uyt sig selfs, of door een ander, tot die vuyle bejegeningen is aangeport; Terwyl in alle gevallen, sijn toeleg schynt geweest te hebben, om niet alleen den persoon van **K: N:** maar ook sijn Spellinge veragtyk te maken: Ende om dat 'er *Vele* sijn die meerder als op de Stok, of Steen agt geven, dan op den Persoon die daar mede gellagen, ofte geworpen heeft; En dat de goede dingen, daar door te eerder, tot ongebruyk kunne gebragt werden: So hebben dese, en meer andere redenen my bewogen, een *Verdediging* voor **K: N:** in het ligt te geven: Te dien eynde sal ik vooraf, tot een *Toeleyding*, de voornaamste Verschillen, over de Hedendaagse Spellinge, kortlyk aanwyfen.

Amsterdam
 Den 8 Julius
 1711.

M: S.
 Heelmr:

De Voornaamste Verschillen
DER HEDENDAAGSE
LETTER-

En

SPELKONST.

Kortlyk aangewesen.

De *Letter*, en *Spelkonst*, is, als het voornaamste Werktuug waar door genoegzaam, alle Wetenschappen, voor het Oog, en aan het Verstand des Menschen werden afgeschildert: Want of schoon, de Letteren, na behoren gespelt zynde, vertonen het selfde Woord, ofte Woorden, door middel van 't Gesigt; Dat andersins met de klank van Spreken, door middel van 't Gehoor, aan het Verstand, kan werden afgebeeld: So is egter, de *Letter*, en *Spelkonst* in desen opsigten, het voornaamste; Om dat door deselye alle Konsten, en Wetenschappen be-
waart,

2 *Belang der Spellinge.*

waart, en op het duurzaamste voor de geheug-
nissen, werden opgeleyd; Sy is als de wortel,
waar uyt de Schryf- en Druk-konst is spruy-
tende; En waar mede, men syne gedagten,
aan anderen, afwesende bekend maakt; Sy is
de grondslag, waar op des Menschen hande-
lingen gebouwd, onderhouden, en beves-
tigt worden; Als best aanwyfende, de
middelen, om de gefontheyt te bewaren; Het
Verstant te verbeteren; En rykdommen te win-
nen; Sy maakt de naam, en roem, der Ge-
flagten onsterfelyk; De daden onvergeetlyk;
Ende doet verder alles aan de Memorien der na-
komelingen ver-eeuwen; Om kort te zyn, sy
baand de weg, tot allen, zelfs tot de hoogste
Wetenschappen.

Dit syn overvloedige bewyfen, dat dese konst
noodfaaklyk, en van een seer grote nuttigheyt
is; En indien dese dingen, in alle deelen wier-
den verklaart, en uytgebreyd, het soude dit
bewys nog meer klem bysetten. 't Is daarom
geen wonder dat 'er ten allen tyden Personen
sijn geweest, die over de Spelkunde geschre-
ven hebben; En dat 'er nog verscheydene ge-
vonden werden, welkers Boeken, in 't laatste
van de vorige, en in dese Eeuw, syn in 't licht
gekomen: Maar het ware te wensche, dat
deselve met het regte gebruyk, en met mal-
kanderen overeenstemde.

Wie aldercerst, de Letter- en Spelkonst,
uytge-

Belang der Spellinge.

uytgevonden, of ten minsten eenige beginselen daar van gemaakt hebben, staat men hier niet te onderzoeken; Maar voor af aan te tekenen, die genen, welke benoemd worden, van dele Konst gehandelt te hebben; ofte ten weynigste, die, welke my tegenwoordig voor oogen syn, ende te binnen mogte komen, gelyk als daar syn, de *Kinderen van Set*, eenen *Merkurius*, *Kadmius*, den Oudvader *Abraham*, *Moses*, *Mellicus*, *Palamedes*, *Anaxagoras*, *Scipius*, *Samuel Ampsing*, *Pontus de Huyter*, *Henrik Spiegel*, *Christiaan van Heulen*, *Antones de Hubert*, *Kornelis Plemp*, *Allart Kók*, *Kasper Vanden Ende*, *J. Van der Does*, *J. De Brune*, *D. Van Koornhart*, *Van Vondel*, *P. Hoofst*, *D. Hoogstraten*, *G. Brant*, *J. Vollenhoven*.

Verders, *Karel De Gellier*, *J. T.*, *C. Niervaart*, *J. Duykerius*, *C. Kuyper*, *B. Hakvoord*, *A. Monen*, *J. Nyloë*, *W. Séwel*, *P. H. P.*

De Eerst genoemde sal ik alhier verby gaan, en hunne gevondene Spellinge, niet uyt den Poel der Oudheyt, soeken op te delven; Maar de laatste Auteurs eenigfins doorlopen, en dertelver Verschillen, het Grooffte tragten uyt te siffen, sonder my selve in te laten, om daar over te twisten; 't en ware hunne al te grote mislagen, oorsaken gave, en my noodsaakte, sig daar van, niet geheel en al te kunnen onthouden.

Ik twyfle egter niet, ofte men sal 'er vinden,

4 *Belang der Spellinge.*

die dese myne Spellinge mede sullen berispen, en eenig gedeelten van dien, niet goed keuren; ik selve getuyge ook niet dat sy in allen deelen volmaakt is; maar soeke in dese meer de gemene senter na te volgen, als wel myn eygen oordeel; Om dat myn toeleg hier niet en is, de gronden en eygensenschappen, der regte en suyvere Spelkonst te beschryven, en zulks aan andere te leeren; Maar het voornaamste van het hedendaagsche verschil daar overaan te wysen, en myn meyninge, enkelyk, en eenvoudig te verstaan te geven.

Om dan ter saken te komen so soude wyl willen beginnen, eerst, van de Letteren in 't gemeen; Dan van de Klinkers, en Mede-klinkers, in 't besonder; En verdèrs van de Letter-greepen, en der selver samenvoeging, om een geheel woord uyt te beelden, enz. Maar vermits de Schryvers, of hunne Schriften, welke my hier in tot een Onderwerp sullen dienen, seer onderscheyden syn, en geen koers houden; So sal men niet volkomen, in dese schikking kunnen voort varen.

't Is myn oogmerk ook niet, om van Letter, tot Letter overtegaan, en van ider een Beschryving op te stellen, maar alleenlyk gewag maken, van dat geen en daar 't krakkeel om is; En dat wederom niet, van alle de kleynigheden, maar van het voornaamste der verschillen, altoos voor so verre, de selve my, vervolgens sullen voorhanden komen.

Verskil der Spellinge. 5

1. *Karel de Gelliers*, toont in syn Voor-reden, sig misnoegt, dat Eenen *J.T*, Hem bevordert heeft, syn Boek de *Trap der Jeugt*, nate boot-sen; En daar in, onbehoorlyke veranderingen, so inde Spellinge, als andersins gebragt heeft; En segt dat gemelden *J.T*, tussentwee stoelen, in de *Affe* is vallende, door dien de *Selve* dan eens (*aa*) en dan wederom (*ao*) gelyk ook (*o*) in plaats van (*oo*) en andere fauten meer gestelt heeft.

2. *J. Duykerius*, segt inde Voorreden, van syn boek genaamt, *Schouburg, der Nederduytsche Letter, en Spelkonst*, aldus „Wie dog kan on-, „bekent wesen, met wat voor jammerlyke „misslagen, de *Trap der Jeugt*, en *Letterkonst*, „op gevult syn: Want men behoeft maar, om „hier van volle oertuyging te hebben deselve „met de *Nederduytsche spel*, en *Leeswys*, der „Hedendaagse goed gekeurde Schryvers, te „vergelyke.

3. *B. Hakvoord*, in de Voorreden van syn, *Nieuwe Nederduytsche Spelkonst*, schryft als volgt, „Want men nemen maar tot een proefje, „twee van de voornaamste der selven; Te we-, „ten de *Letterkonst*, en de, *Trap der Jeugt*, en men „vergelyke die, in 't spellen, en Lesen, met „de Hedendaagse Goedgekeurde schryvers, „seker men sal bevinden, datse met onnodige „dingen, vreemde bastertwoorden, duyste-, „re voorstellingen, en een oneyndig getal van

6 *Verskil der Spellinge.*

„ Letterfouten overladen syn.

4. *J. Nyloë* (Predikant tot Assen) inde Voorreden van syn Boek genaamt *aanleiding tot de Nederduytsche taal* gedrukt 1707. segt dat hy met de Spellinge van *A. Monen*, voor al niet overeenkomt. Dit fiet (denk ik) op het Boek de, *Nederduytsche Spraakkunst*, door *A. Monen* (Predikant tot Deventer) gedrukt 1706.

5. *W. Séwel* (Amsterdammer) in de Voorreden, van syn Boek de *Nederduytsche Spraakkunst*, gedrukt 1708. Meld aldus, „ want seker, 't „ soud den Luyfter van dat over kostelyk Boek, „ den Bybel, dies te meer afsteken, indien de „ styl, en Spellinge daar van gants eenparig, „ en overal sig selve gelyk ware.

6. *P. H. P.* synde so my berigt is, *Petrus Poeraa* (te 's Gravenhage) in syn Boek, het welk hy noemd, *de Spellinge van A. MONEN*, in een *Brief verdedigt* enz. gedrukt 1708. Blad zyde 29. 30. doet, berispender wyse, dese klagte „ og! hadde de Schoolmeesters, en meesteres- „ sen goede gronden, beter gehoor, beter „ Spelkunsten — Had ik 'er magt toe, sou- „ de ik het eyschen — is het maar geen „ styfkoppigheid, de (*aa*) doordringen. En „ Blad z. 44, dat sommige, insonderheid de „ Bybel-tolkers de Letter (*b*) so mildelyk heb- „ ben bygevoegt, daar sy niet behoorde.

7. *Kornelis Kuypen*, in syn *vyfde deel der Nederduytsche Spellinge*, segt aldus „ in onse Duytsche taal,

„ hebben wy 27 Letteren. En *J. Nyloë* Bladz. 36 „, wy hebben in het Nederduyts 24 Letteren; Dog so men de Letter (*j*) en (*γ*) voor „ twee besondere telt, dan synder 26.

Die genen, welke Oordeelen, dat de styl van schryven, van *J. Nyloë*, in klaarheyt, en welgeschiktheyt, uytsteekt, boven syn tegen Schryver *P. H. P.* die syn met my van een bevattinge: Al is het so, dat den Heer *Nyloë* Bladz: 36 voorsz. niet geheel, en al met sig selve overeenkomt; Want eerst te stellen, dat 'er 24 Letteren syn; en dan de (*j*) en (*γ*) voor twee besonder te tellen, dat kan niet wel t'samen gaan; En so het eerste vals, en het laatste goed is, dan kan dat evenwel geen 26, maar 25 uytmaken, indien 'er andersins 24 Letteren ware. Dog in dese uytcyfering, is syn *Eerw*: ligtlyk te verschonen, om dat dit eerder aan een mis-Reekening, als aan syn onkunde, in 't stuk der Spellinge, is toe tefchryven. Ik Sie in 't vervolg van die zyn aangeroeerde Redenen, dat de (*γ*) onder de naam, en 't getal, der 6 klinkers; En de (*j*) onder de naam, en 't getal der 20 Medeklinkers, gestelt werden: Waar uyt is afte nemen, dat de (*j*) en (*γ*) hier voor twee besondere Letteren, aangemerkt synde; Het eerste getal van 24 wederom verwerplyk schynt, daar het selve inde eerste Rang, als iets Stelligs, was uyt verkoren. Dat de (*γ*) en (*j*)

8. Verschil der Spellinge

verscheyden in figuur syn , kan niemant ont-
kennen; Daarom, als van onderscheyt in dese
werd gesproken, so moet sulks voor een on-
derscheydentlyke of besondere Naam, en kragt
verstaan werden; En dan behoeft men niet te
schromen, om deselve voor twee besondere
Letteren te verklaren; Maar dewyl syn *Eerw:*
eerst sig twyfelagtig, en als onverschillig (of
(j) en (y) twee bysondere Letteren syn, of
niet) heeft believen te openbaren, so en kan
men deselve, niet vol uyt; volgens sulc een
stelling, den eene onder den rang van de Klin-
kers, en de andere, onder de Medeklinkers
voegen.

8. *Niervaat. Duykerius. Kuiper.* En *Hakvoord*,
gewagen gesamentlyk dat 'er 5 Klinkers syn;
Dog Duykerius, voegt 'er by, dat de (y) by som-
mige, voor een seste Klinkletter, hoewel on-
eygentlyk gebruykt werd: Maar de nieuwste
Schryvers, als *A. Momen. J. Nyloë. W. Séwel*,
willen dat 'er 6 Klinkers syn; En *P. H. P.* dat
'er 5 enkele, een langen, en 5 dubbele soude
wesen.

Kuiper, Bladz. 1, telt dese 5, als *a. e. i. o. u.*
En schryft verders dat de Tweeklanken, van
twee besondere Klinkers syn te samen geset;
Dog in het aantonen der Tweeklanken, stelt
hy onder anderen, *ay. ey. oy. en uy.* Dienvolgens
is Hy mede niet met sig selfs overeenstem-
mende.

Hakvoord, benoemt Bladz. 4, de selfste 5 Klinkers, als *a. e. i. o. u.* En segt wyders, dat men niet een Woord kan Spellē, of daar moet ten minsten een van die Klink-letters toe gebruykt worden: Maar ik tel op dat selfste Blad, ten weynigste vyf woorden, daar in niet een van die 5 Letters, syn te vinden; als *zy. wy. zyn. vyf. vry.* Dien volgens hier in ook niet met sig selve gelyk.

A. Momen, Bladz. 2, stelt de letter (*I*) onder de Naam, en het getal der 6 Klinkers; En Bladz. 3, werd de selfste Letter (*I*) geplaatst onder de Naam, en het getal der 20 Medeklinkers: By aldien dit geen misdruk is, so en weet ik niet hoe syn Eerw: sodanige gedagten heeft kunnen opmaken.

9. *W. Sewel*, onderscheyt door (*a*) en door (*e*) *hart*, van *bert*; *kars*, van *kers*; En verstaat door *hart*, een Deel van het ingewant van een Dier; En door *bert*, een geswind Beest; Door *kars*, een rode ronde Boomvrugt; En door *kers*, een soort van Salade of Tuyngevas.

Maar *P. H. P.* kant sig dienaangaande in syn Berigt Bladz. 6, tegens *W. Séwel* aan, seggende dat de (*r*) de klank van beyde verdooft. Ik denk dat *P. H. P.* door die beyde, de (*a*) en (*e*) aan syn Leser wil te verstaan geven; Weshalven, uyt dat duyfter schryven, niet anders schynt begrepen te kunne worden; of dese *Verdediger*, soude een ider, wel willen doen

geloven, dat *Har*, van *Hert*; En *Kar*, van *Kers* in 't uytspreeken, niet waste onderscheyden, strydig tegen dese Regel; *Dat alle woorden, die met onderscheyde Letteren staan gespelt, ook onderscheyden van uytpraak sijn*; alwaar 't is schoon dat de Mede-klinkers, onderscheyde ware in Naam, als by voorbeeld, de (*K*) als *Ka. Ke. Ki. Ko. Ku.* ofte *aK. eK. iK. oK. uK.* ende de (*M*) als *Ma. Me. Mi.* ofte *aM. eM. iM.* en de (*R*) als *Re.* of *eR.* enz., zo zyn dezelve nogtans niet onderscheyden in kragt; Want daar zyn geen Meede-Klinkers, of zy mogen met de zelfste Reden (gelyk als de gewone manier daar van is) met alle de Klinkers, 't zy daar voor, of daar agter gestelt, werden genoemd, en uytgesproken, op gelyke manier, als reets van de (*K*) (*M*) en (*R*) getoond is.

10. *A. Monen* Bladz. 3. En *P. H. P.* Bladz. 5, Soude wel willen, dat men nog de oude Spellinge van (*ae*) in plaats van (*aa*) gebruykten; Als in de Woorden *Haen, Slaen, Raed,* en alle anderen van die soort zonder onderscheyt.

Henrik Laurensz. Spiegel, die, zo gemeend werd, de Twee-Spraak, der Nederduytze Letterkonst, A°. 1584. By de Kamer in Liefde Bloeyende, t'Amsterdam heeft uytgegeven; *D. V. Koornhart*; Als mede *P. Hoofst*, hebben geen (*ae*) maar (*aa*) gebruykt, en daarom schreeven zy, diergelyke woorden, aldus, *aan, daar,*

maar,

maar, taal, staat, zie *Monen* Bladz. 23. En na haar, hebben J. *Duykerius*, B. *Hakvoord*, J. *Nyloë*, en W. *Sewel*, grondige Redenen gegeven, dat de Hervorming van (aa) in plaats van de verbasterde Spellinge met (ae) in de Woorde van *Haan*, *Slaan*, *Raad*, en ontallyke meer, na de Reden, en grond der Letter, en Spelkonst geschikt is; Welkers bewys redenen, zo klaar en overvloedig zyn, dat het niet nodig is, eenig bewys, meer by te brengen.

11. *A. Monen*, Bladz. 5; En J. *Nyloë*, Bladz. 38, Spellen deze volgende woorden met een (S) *Sieraert*, *Versieren*, *Siersel*, *Syfer*, *Sitroen*, *Seder*. Den Heer, *Sewel* Bladz. 9; En de verstandigste Nederlandze Spelkonstenaren, hebben cenpaarig met de vertaalders van de Bybel de Letter (c) gebruykt na vereys van zyn eygen kragt, met de uytpraak, en klank der voorz. Woorden over eenkomende.

Maar *P. H. P.* Bladz. 38, is op de (c) zo verbittert, dat hy die mede niet tot de voorn. Woorden wil gebruykt hebben; Maar boven dien, de zelve van onder de letteren uytbannen, en het Burger Regt ontzeggen; Behalven alleen maar in de gewoonte van (ch) als in *Scheven*, *Schoyen*, *Schand*, *Schaamt*, *Schurk*. En schoon den Heer *Nyloë*, de (c) uyt de voorgemelde woorden van *Siraat*, *Syfer*, *Sitroen*, enz. verworpen heeft; So heeft hy egter evenwel, dezelve nog in zyn genade behouden als in

12 *Verskil der Spellingen.*

Cicero, *Cesar*, *Cyprus*, *Cedar*, *Cypres*, *Oceaan*, *Cibori*, gelyk te sien is Bladz. 37: 38. Dog *P. H. P.* schryft de zelve woorden Bladz. 36: 37. Met (*K*) aldus, *Kikero*, *Kyprus*, *Kedar*; *Okeaan*, *Kibori*; En voegt daar by dat zyn oren dit al gewent zyn.

Hier tegens voert, *W. Séwel*, in zyn Boekje, benoemd, *Aanmerkingen op het Boekje, genaamt de Spellinge van A. Monen, in een Brief verdedigt*, gedrukt 1708. op Bladz. 11, den zelve *P. H. P.*, dit volgende te gemoet „myn Oren, zyn der niet alleen, niet toegewent, „maar zullen zo 't my toe schynt, noyt tot „zulk een vreemd geluyt wennen; En ik geloof dat het met de meeste onzer landlieden, „dus gelegen is. Want zo dat door gaat, dan „moeten we ook zeggen, *Keremoni* in plaats „van *Ceremoni*, het welk men ook durft spelle „Seremoni.

Deze Niwe, Oude Vond, zal *P. H. P.* Buyten twyfel van zyn Vriend *A. Monen* geleert hebben; Want die schryft. Bladz. 4, dat *Pontus de Heuter*, van Delft Canonyk tot *Gornichem*, in den Jare 1581, een Nederduytze Spel-Konst, heeft uytgegeven; en daar in verhaalt, dat de letter (*c*) tot de afgang des Roomze Ryk, met de Naam van (*Ke*) is genaamt; En dat zulks uyt de Oude Latynse, Letterkunde, kan werden bewezen: met byvoeging, dat *Scioppius*, in zyn Herdrukke Latyn-

tynsche Letterkonst, Bewyft dat de oude Romeynen, Hunnen CAESER (*Cæsar*) voor KALSAR (*Keyzer*) hebben uytgesproken.

12. *A. Monen*, Bladz. 23, Berispt *Spiegel*, *Koornhart*, en *Hoofst*, datze twee Klinkers, agter een gestelt hebben, in *Vaader*, *Vreede*, *Kooning*, *Weeder*, *Needer*; in stede van *Vader*, *Vrede*, *Koning* enz.; En beweerd in andere gevallen, als of men *Vaenen*, *Leeven*, *Eenige*, *Boomen* enz., met twee Klankletters (alhier in de eerste Lettergreep gesteld) zoud moete spellen: Daar het tegendeel door *J. Nyloë*, volkomen wederleyd, niemand nut, den Schryver langwyliger, en de Jeugt hinderlyk is, gelyk de opmerkende ondervinden.

13. *Duykerius*, en *Hakvoord*, zeggen, dat men de (*d*) agter de woorden *Hand*, *Land*, *Kruyd*, enz. moet schryven; Om dat het meervoud door de (*d*) werd aangewezen; Als *Handen*, *Landen*, *Kruyden*.

Hier tegevs zegt *J. Nyloë*, Bladz. 38: 39, dat de voorgemelde Reden, van geen kragt is; En dat die genen, welke de (*d*) hier willen behouden, dan de (*t*) daar ook moeten byvoegen; En Schryven *Randt*, *Dopdt*, enz.; Dog dat andersints de (*t*) alleen genoeg is.

En *A. Monen*, gewaagt, dat het best is, die genen te volgen, welke aldus Spelln, *Lant*, *Hant*, *Goet*, *Out*. Welk gevoelen zyn verdediger *P. H. P.* Bladz. 46: 47. tragt te styren.

14 *Verskil der Spellingen.*

Maar *W. Séwel*, Bladz. 10, meld niet te kunnen sien, dat die uytpraak met een (*t*) agter de woorden van *Hant*, *Sant*, met Regt zyn voor te spreken; Om dat men zegt *Handig*, *Sandig* enz.; En Bladz. 11, dunkt hem, nog wyders gesterkt te worden, om *Land*, *Pand*, met een (*d*) te schryven; Dewyl de Engelze Natie even eens doet: En Bladz. 12, Keurt hy wederom af, dat men de (*d*) agter *Bemint*, *Vermaart* enz. schryft: En ondertussen wil Hy, dat men nog by zekere gelegenthey, de (*t*) agter aan moet stellen; Als by voorbeeld, in de woorden *Bidt*, *Mydt*, *Leedt*, *Leydt*, *Kleedt*, En zonder de (*t*) het woord *Kind*: So dat den Heer *Séwel*, altyt geen vaste Regel daar in gehoude wil hebben; Om Redenen aldaar verder by hem verklaart.

14. *Niervaart*, *Gelliers*, *Kuyper*, en *Duykerius*, zeggen in navolging van de *Bybel-Folkers*, dat men geen (*f*) maar (*ph*) moet Schryven in *Philemon*, *Propheet*, *Pharao*, *Joseph*, *Ephezen*, *Odulphus*, *Philosooph*.

Maar *W. Séwel*, Bladz. 25; *A. Monen*, Bladz. 27, *J. Nyloe* Bladz. 40, *Tonen*, en bewyzen het tegendeel; En willen derhalven, dat men zodanige woorden, geenfins met (*ph*) maar met een (*f*) zullen Spellén, als *Profeet*, *Josef*, *Filosoof* enz.

15. *A. Monen*, Bladz. 5, getuygt dat de (*ch*) Scherper klank geeft dan de (*g*); En dat

de (*ch*) altyd in het midden, en eynden der letter grepen; agter de Klinkers, en agter de (*s*) moet geplaatst werden, in de woorden, *Acht*; *Doch*; En *Schaap*; *Schip* enz. En zyn Verdediger P. H. P. Komt hierook ter baan, en gewaagt, Bladz. 43, dat *Kracht*; *Geflacht*; *Licht*; doordringender, en kragtiger is; als *Magt*; *Plaat*; *Gewigt* enz.

Maar J. Duykerius; Bladz. 35, en B. Hakvoord, mede Bladz. 35, getuygen eenparig, dat de (*g*) een kragtiger, swaarder, en doordringender geluyd heeft, dan de (*ch*), en stellen Beyde een zeker getal van woorden, met (*g*) gespelt; Waar in de eerstgemelde (volgens hunne regelen) de (*ch*) wille gebruykt hebben. Boven dit, geeft Duykerius, in zyn voorreden genoegzaam te kennen, dat het de waarheit niet en is, dat (*ch*) zo veel als een scherpe (*g*) zoude zyn; Al en heeft hy niet gespelt, *Sgaad*; *Sgand*; *Sgaamt*; In plaats van *Schaad*; *Schand*; *Schaamt*, om de gewoonte te voldoen en de zwakke onkundige niet af te schrikken; Hy houd egter wel voorfichtig te binnen, dat dit eerste daarom niet goed en is; Gelyk hy mede doet, met de woorden *Sien*, *Vliin*, *Dien*, voor de gewone manier van *Sien*, *Vlien*, *Dien* enz.

Hadden de Eerstgemelde in deze vyftiende afdeeling, de wiskunstige proeve, der Spelkonst geleert; van wylen den Heer J. Bent;

tot Monnikendam, zy zouden daar uyt opgemerkt hebben, dat de Letter (*c*) niet dan een scherpe (*s*) is; Als in de woorden *Onse*, *Sedul*, in plaats van *Once*, *Cedul*, en meer andere van die Natuur te zien is; En laat dan eens die genen, welke de (*ch*) voorstaan; de (*s*) in plaats van de (*c*) stellen, gelyk in *Sshool*, *Sshout*, *Sshaap*, en dit voor *Sgool*, *Sgout*, *Sgaap*, uyt spreken; Men siet hier, hoe Kreupel, zy dan voor den dag zullen komen.

16. *A. Monen*, *J. Nyloe*, en *W. Sewel*, zeggen, dat men de Duytze woorden, van *quaad*, *quelt*, *quist*, niet met een (*kw*) mag Spellen; Als *Kwaad*, *Kwelt*, *Kwist*.

Hier tegens meld *Dnikerius*, dat de (*q*) in geen Duytze woorden te pas kan komen: en Hakkvoord, dat de (*q*) geen Duytze Letter is.

17. Hoe klaar, en duydyk dat *W. Séwel*, Bladz. 14. --- 16, door de Reden, ondervinding, en 't gebruyk, by Mannen van Name, die hy optelt, als onder anderen, den Heer *Jan vander Does*, in zyn berigt, over *Melis Stoke*, aan *Henrik Spiegel*; *Jacob Kats*; *Johannes de Brune*; Ende *Overzeters* van de Staten Bybel; En zelfs, by *Die* van de Kamer in Liefde Bloeyende, aantoot; dat men niet (*ei*) maar (*ey*) in de woorden van *Leyden*, *Keyzer*, *Heyl*, *Reys*, moet schryven; En op Bladz. 28, dat (*uy*) vereyft wort te spellen in *Huys*, *Muys*, *Kluys*, *Ruyn*, *Schuyn*, *Tuyn*. So heeft egter *P.H.P.* Bladz. 26 --- 29, daar tegens veel

veel gewoelt; En waar het hem mooglyk geweest zulks om verre te stoten; En wil beweren, dat men zodanige woorden, met (ei) en (ui) zoud moete Spellen, als *Leiden*, *Keizer*, *Huis*, *Luis*, enz.

De Spellinge in de Bybel, alwaar de (y) agter een, of twee Klink Letters staat, als (ay) in *Hayr*; (aay) of (aey) in *Besaeyd*; (ey) in *Leyt*; (oy) of (ooy) in *Hoy*, of *Hooy*; (uy) in *Huys*; En (oey) in *Bloeyd*, Wert van sommige, door (i) in plaats te stellen, ten onregte verandert.

A. *Monen*, stelt Bladz. 31, in plaats van (ay) de (ai) als in *Kai*; *Klai*, *Mai*, *Kaizer*, *Romain*.

En in plaats van (ey) de (ei) als in *Lei*. *Rei*, *Geit*, *Schreit*, *Veil*, *Steil*.

En in Stede van (oy) of (ooy) de (ooi) als *Dooi*, *Hooi*, *Kooi*, *Qoit*, *Strooit*.

En in de Stede van (uy) de (ui) als in *Vit*, *Bui*, *Lui*, *Vuil*, *Uil*, *Spruit*, *Geluit*.

En voor (aay) de (aei) als in *Saei*, *Maei*, *Drasi*, *Kei*, *Swaei*, *Papegaei*.

En voor (oey) de (oei) als in *Boei*, *Bloei*, *Groei*, *Roeien*, *Stoeien*.

18. *Duykerius*, Schryft Bladz. 41, dat de (s) in de Griex Taal minder scherpheyt heeft, als de (z). En *Hakvoord*, verhaalt Bladz. 45, aldus „Daar is, ten allentyden, verschil geweest „onder de geleerden, over het gebruyk van de

„(s) en (z) en wie van Beyden de scherpste is;
 „De meeste, en ervarenste, in de Griekse, en
 „Latynse Talen Namentlyk *Theodorus Besa*, *Iustus*
 „*Lipsius*, *Petrus Ramus*, en meer anderen, heb-
 „ben geoordeelt, en beweert, dat de (s) slapper,
 „en van een zagter uyt spraak is, als de (z) ge-
 „lyk het zelve in de lezing, der Latynse Taal,
 „klaarlyk bespeurt wert.

Hier tegens verhaalt *A. Monen*, Bladz. 16, dat in de Tweespraak der Nederduytsche Letterkonst, Anno 1584, by de kamer in liefde Bloeyende, te Amsterdam uytgegeven, getuygt wert, dat onze Voor-Ouders, de (z) dikwyls voor een zagte (s) plagten te gebruyken: En vermeld verder, dat dit gebruyk, by de voornoemde Kamer, weder is ingevoert; En zedert door *D. V. Koornhart*, in zyn Vertalingen, van *Boëtius*, 1585; *Hoofst*, in zyn gedigten, en Historien; En *Van Vondel* in zyn Treur Spellen, Digten, en Vertalingen, is nagevolgt.

Duykerius, Bladz. 43; En *Hakvoord*, Bladz. 46, zeggen, om het onderscheyd, tusschen (s) en (z) voor aan een woord, te Tonen; Dat alle woorden, en Lettergrepen, welke op de eerste Letter aanstonts een klinker volgt, met een (z) voor aan moeten geschreven worden: Dog *Hakvoord*, zondert nog enige weynige woorden daar van af, als *Sabel*, *Snyker* enz.

Maar *P. H. P.* verbeeld sig, daar beter kennis van te hebben; Want hy stelt Bladz. 39

42, een Register van omtrent 180, zo woorden, als Lettergrepen; Welke alle met een (s) beginnen, daar aanstonts een Klinkletter opvolgt.

B. v. Hakvoord, om de (z) zyn Naam uyt te drukken, noemt de zelve aldus; (*Zeed*). En *W. Séwel*, wederom aldus (*Zeddet*). *Anderen*, volgen dese Regel; alle *Medeklinkers*, ontfangen haar klank van een enige *Klinker*, Spreken dezelve enkelyk (*Ze*) uyt.

Indieneen (*eB*) of (*Be*) de zelfste kragt heeft; Dan zalt met een (*eZ*) of (*Ze*) dat eveneens klinkt, als (*eS*) of (*Se*) medezozyn; En dien volgens zullen de Letteren (*Z*) en (*S*) wel een onderscheyden Figuur vertonen, maar egter gelyk van kragt, en gebruyk zyn: Waar mede dan, alle de scherpheyt, en flapheyt, van deze Lettekenen, en het verschil dat daar over gemaakt word, zoud komen te verdwynen. Dog het is te denken, dat de Taal-Kundigers, met hun Grieks, en Latyn, hier tegens nog wel iets sullen hebben te Hayrkloven: Maar wat onderscheyt dat 'er tussen Taal, en Spellenis, zal men hierna, op zyn plaats, trachten aan te wysen.

19. Of men dus *Talen*, *Leven*, *Bomen*, *Muuren*, dan of men aldus *Taalen*, *Leeven*, *Boomen*, *Muuren* behoort te schryven; Daar van meld *W. Séwel*, Bladz. 7, dat de zulke, welke de laatste manier afkeuren „*Evenwel*, niet kunnen

„goedvinden, dat men schryft *Briven, Diven,*
 „*Rimen, Wilen,* [met byvoeging] dat nog-
 „tans de vereyfte klank dier woorden door de
 „(i) genoegsaam uyt gedrukt wort; Maar
 „[zegt hy nog] men krenkt dan de eygen-
 „schap van 't woord, enz.

Als de vereyfte klank, van een woord ge-
 noegsaam, wert uytgedrukt, door de gestelde
 Letteren; So dunkt my, dat dan de eygen-
 schap van zodanig woord Regt is aangetroffen:
 Maar zo men spreekt, of schryft, by voorbeeld,
Dooyt, Looy, gelyk op sommige plaatsen, on-
 der de Straat praatjes, die Taal welgevoert werd,
 in plaats van *Duyt, Luy,* enz., dan werd de ey-
 genschap van dat woord gekrenkt.

En als men *Kaes, Leit, Huis, Huer,* voor
Kaas, Leyt, Huys, Huur, Spelt; Dan wert de
 eygenschap van de Spelling gekrenkt.

En als men *Claas, Quaad, Pharao,* voor *Klaas,*
Kwaad, Farao, Schryft; Dan wert de eygen-
 schap van de Letter gekrenkt.

En daarom hoe den Heer *Séwel,* zyn Rede-
 nen goed zoud maken, als van een woord, de
 vereyfte Klank, door de gestelde Letteren,
 wert uytgedrukt, dat desselfs eygenschap dan
 nog gekrenkt zoude werden; En zelfs zoda-
 nige Spellinge, in de woorden van *Leergierige,*
Letterkonstige, Rivieren enz. naslentert, weet ik
 niet: Gemerkt ik zyn verdere Redenen; Als
 mede die van *A. Monen,* des wegens, tegens

die van *J. Nyloë* bygebragt, ook geensins kan opwikken.

20. *P. H. P.* die de Spellinge van *A. Monen*, zoekt te verdedigen, is zelfs met *A. Monen* verschillende; Want de woorden die *Monen* aldus Ichryft, *Zeissen*, *Zommige*, *Anderszints*; Die Spelt, *P. H. P. Seissen*, *Sommige*, *Anderfins*, enz, als blykt uyt syn eyge Schryven Bladz. 39. — 42. En in andere woorden, op andere plaatsen meer.

21. *P. H. P.*, scheyd de Letter-grepen, tot een woord behorende, op het eynde van een Regel, aldus, Laat-ere. Klink-eren; Tegens het gemeen gebruyk van La-tere, Klinke-ren, enz.

Tot hier toe zal ik agten, het voornaamste der verschillen door lopen te hebben; schoon dat 'er nog wel meer diergelyke, uyt voorge-melde Boeken, zyn op te snuffen, gelyk als dat sommige Spellen, *ca*, *co*, *cu*, voor *ka*, *ko*, *ku*; Ende agter aan eenige Woorden (*ie*) daar anderen wederom schryven (*ie*); En dusdanige gevallen meer: Behalven een oneyndig getal van kleynigheden, die ik heb overgeslagen; wetende, dat de Lezers (voornamelyk van die dingen welke van weynig belang zyn) gemeenlyk een walg hebben, van lang te Talmen, en op de kortheyt meest verlekkert syn: Waarom ik van zulks verder uyt te schryven, afkorten, en in het vervolg de zaken zo kort

fal afknippen, als 't my doenlyk is.

Het is aanmerklyk dat men geen twee van deze Boek-makers kan vinden die in alle deelen met malkanderen overeenstemme, zelfs die niet, welke een ander zoekt voor te staan; Gelyk ik fo even van *P. H. P.*, die de Spellinge van *A. Monen*, meynt te verdedigen, hebbe aangetrokken.

De zelve *P. H. P.* getuygt elders, dat *A. Monen*, zyne goede vriend is; ofte gebruykt ten minften, zodanige woorden, waar mede hy, hare onderlinge genegentheden, tragt uyt te drukken. Lightly zoude iemand, eens anders doen, kunne billyken, uyt liefde, en toegenegentheytt tot de Perfoon; sonder nauwe aandacht ofte agttenemen, op de regte gefalteniffe van de daad felve. Ik fal hier een weynig buyten myn beperking gaan, en kortlyk myn gedagte feggen, wat de oorfake van de gewoonlyke Vriendfchappen is.

De Vriendfchappen, welke onder de Menfchen, doorgaans geoeffent, en gehouden werden, fpruyten (na myn oordeel) voornamentlyk, uyt een overeenkomfte, van die vogten, welke men gemeynlyk de dierlyke Geeften noemd; Die door de inwendige deelen, der Dierlyke Lighamen, uyt de Spyle ofte voedfelen, gelyk als geformeert werden: Welke gefchapenheyt, der voorfchrevengeeften, gefchikt zyn, na de gefteltheyt, van dat genen,

waar door, en uyt, deselve, als gemaakt en toegestelt werden: Uyt welke geschapenheyt, wederom den Aart, en sinlyke geneygheden, van ider Mens in 't bysonder, hervooft komt; 't Geen so verre gaat, dat selfs de denkbeelden hier na gebogen werden, en daar aan als vastgebonden en gekluyftert syn.

Om dit alles in 't kort te seggen, het verstant werkt na mate dat het lighaamlyke, gestelt is.

Dit is met eenen de grond-oorsaak van het onderscheyt dat 'er is tussen de Wyfen, en de Sotten: waarom men geen wysheyt, maar wel geleertheyt uyt de Scholen haalt; Gelyk het Rym-Spreukje van *J. Van Vondel*, ook schynt mede te brengen, het welk aldus Luyt.

*Gelaert, en Wys, schynt een,
Maar 't kan voor twee verstrekken.
Veel ongeleerde Wys,
Nog meer Geleerde Gekken.*

En vermits een ygelyk, uytter Nature, sig selven, mitsgaders al het genen, dat met hem gelyk is, bemind; So volgt, dat wanneer twee Personen, met evenmatige vogten (om zo te spreken) besielt syn, onder malkanderen een goede Vrindschap kunnen hebben: Al waart schoon, dat hunne inbeeldingen, niet met de Reden overeenstemde; Als Symaar een, en het

24 Oorfake der Vriendfchappen,

het felfde Doelwit beogen: Waarom de Vriendfchappen, fo feer niet, uyt het genen men deugd noemd, maar wel uyt overeenkomsten der Deugden voort vloeyen. Om dit Breedet in alle fyn omftandigheden, te verklaren, foudē te veel het beftēk, van het oogmerk dezer befchryvinge te buyten gaan.

Het fal derhalve genoeg fyn, om ondertuffen, hier ook uyt te befluyten, dat het wel waar kan wesen, dat *P. H. P.*, en *A. Monen*, goede vrienden fyn; En dat hare gefteltheden feer na, met malkanderen Evenaren; Gelyk uyt Hunne Schriften ook eenigfins is af te nemen, welke in maniere van Schryven, geen grote ongelykheyt hebben: Gemerkt dat *P. H. P.* een weynig Verhevener van inbeelding is; Uytwyfende de toeleg, tot een hoogdravende ftyl, aan de Werelt te vertonen: waarom dikwils fyn faken, met fulke vallen, omfwieren, en felffame Swajen, werden voorgelt, dat een Regtfinnig, en eenvoudig Lefer, fyn-meyningen, veeltys niet wel kan begrypen. En wat de Spellinge belangt, daar van wil ik gaerne bekennen, dat myn bevattinge, met hunne meyningen in veel deelen niet overeenkomt; Egter is dit feker, dat ik niet uyt afkeer, tot eenig perfoon, hier vorens bygebragt, myn gedagten op 't Papier brengen; Vermits ik het geluk niet hebbe, imant van de zelve te kennen; Veelmin, dat de verkeeringe, ende

ommeegang my soude eenfydig maken.

Wat nu de Oorzaak, en de Reden is, van so menigvuldige verschillen, onder de genen, welke over de Spelkonst, geschreven hebben, daar denk ik hier ter plaatse, nog iet van te Boek te stellen. De onkunde grypt meest plaats, onder de genen, wiens Dierlyke Geesten, waar van hier voren gemeld, minst gematigt, en van de ongeschikste syn: En in 't gemeen genomen, syn de Menschen sodanig gestelt, datse meest altyt de gewoonten opvolgen, die sy van jongs aan, als nog onwetende synde, in de opvoeding hebben ingefogen, en door haare Leermeesters verkeerdelyk syn ingeprent; Het selve geeft sulke kragtige indrukfelen, dat het onmooglyk is, schoon tot hoge jaren komende, sig geheel, en al van vooroordeelen te ontlasten: Hier geldt het Spreekwoord, de gewoonte is de tweede Natuur. Uyt desen hoofde is het, dat gemeenlyk, de Menschen, eerst voor af vast stellen, hoe sy de dingen lieft sien, om alles na hunne finlykheyt te hebben: Dan soeken se die middelen, om het daar heen te brengen; En dat doen sy meest altoos, door sekerre bewyfen, die tot dat oogmerk dienstigst syn, ende dit moeten sulke wesen, die meest in hunne kraam te passe komen; De andere werden verworpen: De schynbaarste bewyfen dan, na de begeerten, wel vast in de Me-

morie ingeprent hebbende, ſo begint men daar uyt vaſt te ſtellen, dat de ſaak Regt is: 't Geen ſo verre gaat, dat al is 't dat de dingen vals ſyn, Sy ſelfs met ernſt menen, dat fulks waar, en ſeker is. Daar men in tegendeel op een geheel anderen voet behoorde te werk te gaan, en de ſaken te overleggen. Eerſt, moeſt men voor af vaſt ſtellen, dat alle Menſchen ſonder onderscheyt, uyt ter Nature even gelyk regt hebben: Dan moet men denken, dat gelyk wy na onſe Sinlykheyt de ſaken ſoude begeeren, dat anderen ook alſo doen: En daarom moet men de bewyſen, die tegen onſe wens ſchynen aan te lopen, niet plotselyk verwerpen, maar de ſelve ſonder de minſte aanzien op ons Selfs, ofte eenig Perſoon, tegen alle andere Bewyſen opwegen.

Dit is een korte weg, om tot kenniſſe, van een regt oordeel te komen. So my hier in het myne bedriegt, beken ik onkundig te ſyn die dingen regt te waardeeren.

Behalven deſe algemene Oorſaken der Verſchillen, ſo komt hier nog by, dat de Boekmakers, dikwils ſchryven, 't geen maar ſlegtylk in hunne Memorie ſpringt, en niet dat haar de Reden aanraad; Mitsgaders de begeerten, om alleen maar ſyne eygen voorgaande Stellinge, ofte die van eenig goede Vriend, ſtaande te houden; Ende ook wel, om groote Boeken uyt te geven, om daar door eenige agting,

bo-

boven anderen te behalen, en onder de Nakomelingen eenen Naam te maken : Het welke altesame aanleydinge tot Dwalinge geeft : Ende die grypen meest stant, in die Dingen welke niet op de *Wiskonst* geboud worden : 't geen de Verschillen, over meest alle Wetenschappen, buyten de *Wiskonst*, in nadenking brengen ; En onder anderen tot een Voorbeeld, mag men de Spelkonst, hier wel onder tellen ; of laat ik liever seggen, die Spellinge, welke Verschillende beschreven is.

Onder alle konsten, welke vereyssen, Verbetert, ende Hervormt te werden, is welen van de noodsaaklykste, de Spelkunst ; Om dat deselve (gelyk in 't begin al hebbe voorgesteld) seer Nodig, ende Nut, voor het Menslyk geslagt is ; Ende dat ter Oorfake, van de verscheydene, en tegenstrydige Schriften, waar door de Werelt met veelerhande maniere van Spellen werd opgevult : Waar onder sommige so duyster, en verwart voorkomen, dat men 't nauwlyks lesen kan : 't Geen immers strekken moet tot groot ongemak, en ongerief van allen ; En besonder voor de Jeugt, die in hunne eerste jaren, nog geen Saken kunnen onderscheyden, om daar uyt te besluyten, wat Woorden den Schryver, met syn Spellens wil te voorschyn brengen ; dewylse nog sonder verkeerde gewoonten syn, alleen de kragt van de Letter opvolgen.

28 *Wie niet, en Wie al bekwaamst syn.*

De fulke, wiens hoedanigheden, hier vorens omschreven syn; Syn niet de bekwaamste, om een Verbetering, en de Evengelykheyt in de Spellinge te brengen: Al is het vry so, dat deselve, enige Talen geleert hebben; In hoge Scholen opgetrokken; En tot fatsoenlyke Amten beroepen syn; Ende door de geleertheyt, sekere Wetenschappen in de Memorie hebben gekregen: En boven dien kan het so wesen, dat de genen, die van andere Konsten een seer goed begryp, egter van de Spellinge geen verstant hebben; latende het selve op het Oud gebruik aflopen; waar op sommige so geset syn, en hun Oordeel door de Gewoonten so bedurven hebbe, datse de Gebreken der Spellinge, so wel niet als de Kinderen kunnen sien, nogte ontdekken.

Overdagt hebbende, wie tot dese verbetering de bekwaamste niet en syn; So sal ik overgaan, en sien wat personen de bekwaamste al syn, om een Hervorming in de Spellinge te brengen: Dit is uyt het tegenstelde van het vorige genoegsaam af te nemen; En daarom sal het niet nodig wesen, het selve hier ter plaatzen, in syn omstandigheden op te halen.

Het syn die genen, wiens Denkbeelden gematigt, en welgeschikt syn; Die, daarom de gewoonten aan een syde setten; Die sig vervolgens, van voor-oordeelen weten te suyveren; Die, de Overleveringen, van onse Voor-ouders

eerst in twyfel ^orekken; Die niet uyt afkeer, ofte toegenege ^oheyt tot imant, nogte door dwang, in syn Oordeel bepaalt werd, (want de Vryheyt is de Siel des Oordeels) Die, de Spellinge door Wiskonstige proeven, aan de Reden kan, en wil toetsen; Die in't stuk der Spellinge, sig aan geen gebruyken der Talen verbind: Ik mag hier ook wel in lassen; Die, om de wille van de hardnekkigen, syne Spelkonstige proeven, en bewyfen, aan de uytpraak van onpartydigen, wedersyds geoeffende door tuffensetting, van een goede somme gelts, wil overlaten; Die, sig gedurig in die dingen oefent, en met eenen syn Beroepinge mede brengt: want dat geeft dikwils de grootste ervarentheyt; en kan de Reden, en de ondervinding te samen doen gepaart gaan. Een ider sal gemeenlyk, het beste verstant hebben, van die dingen, waar toe syn beroepinge Hem komt op te leyden, om dat de gedagten doorgaans, daar in, meer als in andere saken werkzaam syn. So sal men meest altoos over een Sieke, Raadploegen met de Genees-meesters; over pleyt-saken met de Regts-geleerden, en dus in andere gelegentheden meer. En so hebben in opsig van de Spellinge, de Schoolmeesters der jeugt, de Voor-rang, Vermits sy de grootste ervarentheyt, en ondervinding hebben: En de Misflagen der Spellinge in de Boeken, kunnen selfs uyt de kinderen ontdekt, en geweten worden: Want die

zyn als schoon Papier, waar op geen valsche pen geschreven heeft, nogte geen onsuivere Druk is ingeprent: De Kinderen, daar de verkeerde gewoonten nog niet is ingekankert, sullen niet wel kunnen Spellē (*ca*) en spreken dat uyt (*ka*) nogte (*co*) en seggen dan (*ko*) ofte (*cu*) en noemen dat (*ku*); op gelyke wyse sullen sy niet wel kunnen spellen, *pha, phe, phi*, enz. en geven dat de naam en kragt van *fa, fe, fi*; en diergelyke gevallen meer: Waar van daan (behalven het geen voorz. is) de Schoolmeesters, boven anderen de grootste ervarentheit, en ondervinding hebben.

Om met de Spellinge tot een Vergelyk te komen, en die konst op een vaste, en eenparige voet te brengen; Ofte ten minsten, die genen, welke sulks mogte betragten, daar in te hulp te komen, en te overtuigen; Dat kan so wel niet schriftelyk als mondeling werden uytgevoert: Altoos, de ervarentheit leert ons, dat de Schryvers van alle oude Tyden af, tot heden toe, niet hebbe kunnen eens worden; Waar uyt soude schynen na te geleyden, of zelfs de eewigheyt geen tyts genoeg, sal kunnen verschaffen, om die questie af te doen.

Het valt seer ongemakkelyk, om door geschriften, Klanken der Letteren uytgedrukken: Neem eens de Klinkers, en voor eerst de Letter (*a*) Wie sal een regte Beschryvinge van syn klank maken: Imand mag seggen, dat kan van

die dingen, wiens Namen eeven eens luyden, afgenomen, en omschreven werden; Gelyk by voorbeeld, van een sekere Rivier, genoemt de A; ik antwoorde; schoon de Letter (a) en de gemelde Rivier evengelyk klinken, so en wert egter die Letter, en Naam, op alle Plaatsen der Nederlandse Provintien, niet met een geluyt uyt gesproken; Want op sommige plaatsen sal men hooren, dat de voorsz. klank, eenigzins na het Blaten van een Schaaap gelykt; op een ander plaats, word dat geluyt, wat dieper uyt de Keel gehaalt; en wederom op anderen, scheelt het weynig of men hoort de (a) na de gelykheyt van een (o) noemen. So gaat het ook met de Letter (e) die word van sommige sagt, en slepende genaamt, en van anderen wederom so hoog, en hard, als of'er een toonwyser boven stont. Als meden de letter (i) welke op sekereplaatse werd uyt gesproken, als of'er tusfen deselve, ende (y) geen onderscheyt was, hoewel sommige nog een kleyn weynigje verandering maken. Als den eenen nu dese Woorden aldus schryft met een (y) *Leyden, Heylig, Buyten, Reyzen*; En den andere met een (i) als *Leiden, Heilig, Buiten, Reizen*, hoe kunnen dese Partyen eens worden, indien sy niet weten, wat voor klanken, dat elk aan de (i) en de (y) in 't besonder komt te geven; En om aan die weet te komen, dat kan niet klaarder, nog beter als door samensprekinge geschieden. Ver-

ders, de (o) werd van enigen sagt, en van anderen wederom styf, en hard uytgesproken: Op gelyke wyse salmen van de (u) van allen, die de Nederduytsche Taal spreken, niet geheelyk de selfste stem horen. Hier uyt moet met enen volgen, dat de Mede klinkers, die haar klank van de Klinkers ontfangen, door de verscheydenheyt der Volkeren, en het vallen der Tongen, ook al enigfins een dray krygen: Het sal dieshalven, om met imand en tot een vergelyk te komen, beter mondeling, als schriftelyk kunnen verrigt werden; Behalven datter nog meer dingen syn, die best een Mondgesprek soude vereyschen. En sulks kan niet wel werden aangevangen, het en sy, men eerst daar van, aan Malkanderen kennisse geeft; Dat niet anders als by Maniere van *Bekentmakinge*, kan geschieden.

Dit sullen buyten twyfel, al te samen Dringredene geweest syn (en misschien nog wel meer) die *Klaas Najer*, Schoolmeester tot Kwadyk, bewogen hebben, syne *Bekentmakingen*, aangaande syn Spelkonstige bewyzen, door de Kouranten te Wereld kundigen. En seker gelyk den selve *K. Najer*, benevens veele Andere Schoolmeesters, tot gerief, en nut van allen, en insonderheyt van de Jeugt, hunne konst, en Kost Schoolhoudingen, door de Kouranten doen Bekent maken; So is sulc een *Verzwittiging*, Raken-de de Spelkonst, wel een van de Noodsaaklykste: Gelyk men uyt desen; Van het Begin af, tot hier toe, doorgaans afnemen, en beschouwen kan.

D E

B E K E N D M A K I N G E N

V A N

K L A A S N A J E R,

Aangaande syn Spelkonstige bewysen,

V E R D E D I G T,

Tegens den *Schryver* der

Haagse Merkurius.

DE *Kwaadaardigheit*, en de *Onkunde*, syn twee Hooft- Hoedanigheden; welke de besitters van dien, tot tegenstanders, en onnutte gebruykers, van de Regte en goede dingen, aanporren, en inwiklen. Wat de Schryvers belangt, het sal ligtelyk uyt hunne Schriften blyken, of sy met een ofte met beyde, die hoedanigheden Besielt syn; Vermits de sodanigen, niet wel kunnen nalaten, met allerhande soorten van Wanschiklykheden, sig te openbaren

34 *De Bekentmakingen van K. N.*

ren : Het sy met Onhebyke, Stoute, en Onbeschaamde woorden, Scherpe, Vuy-
le, en Bittere maniere van Spreken; Onbe-
sonne, Verkeerde, en Haatlyke gelykenisse by
te brengen; Anderen, Versmaden, Lasteren,
Schelden, Bespotten, en Beliegen; Desselfs
faken, uyt Schendlust, en Balsturige moed-
willige uytgelatenheyt verdrajen: Spruytende
uyt een misgunstige Nydigheyt, ofte On-
stuymige, en Loshoofdige onwetenheyt: Wel-
ke dikwils met opswetsen, en Wind-Buydige
Snorkeryen, verselt gaat; Gelyk dusdanige on-
geslote Hersenen; en Blaaskaken, doorgaans
uytgeven: En ik en weet niet, wat al eygen-
schappen, aan sulck slag van Roervinken, faam-
rovers, Werveldrajers, Schimpers, Opsny-
ders, en Brabbelagtige Beufelaars, syn toe te
eygenen. Tot een bewys hier van, siet men
openbare gedrukte geschriften, waar in dese
Wanscheffels, selfs hunne Aart, en geneygt-
heden genoegsaam Affschilderen; Met sig te-
gens de Goede, Nuttige, en Regtfinnige din-
gen, op dusdanige, ofte diergelyke wyfen, te
verklaren, en aan te kanten.

Onder alle andere gevallen, kan tot een
voorbeeld dienen; Dat niet tegenstaande, de
schranderheyt van *K. Nazer* Schoolmeester tot
Kwadyk; Het goed onderwys, en beleyd, in
syn konst oefeningen, aan alle kanten uytbralt:
En dat Hy met eenen, alle Hoedanigheden

heeft

Verdedigt, Tegens de Haagse Merk: 35
heeft, die Noodfaaklyk tot de Spelkunde ver-
eyft worden; Daar van geven ook verscheyde
Liefhebbers, van die wetenschap; Mitsgaders
allen die genen, welke van hem onderwefen
syn, overvloedige getuygenissen: en dat syn *Be-
kentmakingen*, best dienen, tot een Spoor, om
de verschillen der Spellingen te vernietigen;
De Partyen daar over te verëningen; En de Jeugt
op te leyden, om op de beste, en gemaklyk-
ste wyse, het eynde hunner leeringen te bekom-
men: So heeft egter sulks niet kunnen verhin-
deren, dat een onbedagt Mens., met openbare
geschrifte, Hem aanranst; En sonder de Re-
den van syn *Bekentmakingen*, te konnen, of te
willen verflaan, allerhande vuyligheden daar te-
gens uytwerpt; En heeft sig verftout, het sel-
ve sodanig uyt te kryten, dat het schynt of syn
gantse toeleg is geweest, indien het mooglyk
ware, om niet alleen de Spellinge, van K.
N. verwerplyk, maar ook syn Persoon haat-
lyk te maken. Foey! Schande! sulks te bedry-
ven.

Het is den Schryver der Haagse *Merkurius*,
welke altoos gelyk een yder bekent is, op het
doen van anderen wat te vitten heeft; en nie-
mant ontstiet, van wat staat, en beroepinge
deselve mogen syn: Die onder allen tegens de
voorgemelde *Bekentmakingen*, syn bittere Scham-
perlust ook heeft uyt gebrackt.

't Is tegenwoordig myn voornemen niet,

36 De Bekentmakingen van K. N.

de wapenen (om fo te spreken) voor de gemeene faak, tegens alle fyne Misbedryven op te nemen; Maar alleen in 't befonder, dien ervaren Spelkonftenaar K. N., diesaangaande, tegens dien algemenen Muylvegter, te verdedigen: Vermits het goede ligtlyk, door valsche getuygniffen benevelt, en tot ongebruyk, kan gebragt werden: Waarom men fig wapenen moet, tegens het aandruyfen der Vyanden, van het goede; En het aanbaffen, der grimme Honden, om het boosaardig gefpuys te verjagen.

Om dese *Verdediging* volledig te maken, fal het niet nodig wesen, veel tyd, en Papier te verfpillen, en een breede uytlegginge te doen: Dewyl de waardye van fyn korte Laster-fchrift, fo veel niet kan ophalen: Het soude den Lefer, miffchien ook verdrietig vallen, over het warfoeken, van fulk een loshoof, fig lang op te houden; En het ware voor my al te armhertig indien ik om een onfchuldige te fuyveren, over fyn Beufel-fchrift een lange verhandeling dede.

Had hy met fyn ongefoute Hersenen, eens kunnen, of willen overwegen, die dingen, welke hier voren fyn bygebragt? En ingefien, van wat belang, en gewigte, dat de *Spelkonft* is? Had hy opgemerkt, hoe noodfaaklyk, en nut deselve is? Had hy na-gespeurt, hoe veel Personen (meer als ik heb aangetekent) fig met

Verdedigt, Tegens de Haagse Merk. 37

die Konst bemoeyt, en daar over geschreven hebben? Had hy in agt genomen, wat menigvuldige verschillen daar over syn? Had hy ondersogt, wat de Reden en Oorsaak daar van mogte wesen; Had hy sig herinnert, hoe nodig de hervorming is, ter oorfake van het tegenwoordige ongerief? Had hy geweten wie niet bekwaamst, en wie al bekwaamst syn, om de Spellinge, op een goede voet te brengen, en om tot een vergelyk te komen? Had hy begrepen, dat sulks beter mondeling als schriftlyk, kan te werk gestelt, en bevordert werden? En had hy maar een kleyn beseffen gehad, dat sulks wederom; niet als by maniere van *Bekentmakingen*, kan geschieden: Men soude seggen dat hy syn onbesuysde Eastermuyl, so wyd niet open gespalkt, en 't vergiftige Sever, dat uyt syn vuyle ingewanden, opschuymd, tegen sulke *Bekentmakingen*, niet kon hebben uytgespogen; Gelyk in syn *Mercurius* van den 28 *May* 1709, te sien, en te lesen is.

In welk openbaar geschrift, klaarlyk uytchittert, dat de kwaadaardigheyd, en de onkunde van dese Schryver, als in een middelpunt elkanderen ontmoeten; daar het zelve infonderheyt in dit geval, met een gantse reeks van onbeschaamde smaad-redentjes, seer lomp, en flordig, is opgevult; sodanig, dat ik niet geloof, dat 'er in de laatste Ewen, een geschrift met meerder sottigheyt, en minder begryp, is

aan het licht gekomen: Selfs de Schryvers, van het *Toneel der snaken*; *De Geest van Jan Tamboer*; *Robbert den Duyvel*, en diergelyken, welke een ander by het syne laten, en nog eenige snakerytjes, voor tyd-korting, aan de Liefhebbers tragten op te diffen; moeten het syne, om alle de dwase Honen, en verfoeylyke Baldadigheden, na den Afgront doemen.

Ik sal by voorraad, syn geschriftje, nog eens by de kop vatten, en oversien, wat begryp het Schryvertje, van de *Taal*, en *Spelkonst* heeft; Daar het tog so een groot geschreew maakt, en van so veel seltsaamheden weet op te swetsen, en de Nederduytsche *Taal*, met so veel vreemde woortjens, weet te door Sayen, ende so fraaytjes op te cieren; gelyk in syn geschriftje dese ongemene, uytheemsheyt te sien is; Als *Geraisonneerde*, *Elementa*, *Geplucheert*, *Idem per Idem*, *Explicerende*, *Pluisce*, *Boeremagister*, *Vulocutiva*, en diergelyke; Dat het met regt schynt of de Babylonische verwarringen daar uyt te lisen is. Maar al was het schoon waarheyt, dat dese *Hoog-Wyse Man*, eenige Talen wisten te Spreken; En so veel Spellen, dat Hy hem fyntjes, daar mede behelpen kon; So kan Hy nogtans de *Taal*, en de *Spellinge*, niet ter degen, van malkanderen onderscheyden; Want Hy heeft die Konsten, so wonderbaar, en Belaglyk, door eengehutselt, en geknoffelt, dat men sonder de *Lever* te schudden, het selve

niet overlesen kan : En vermits dese Grote *Taalman*, hier so armlyk voor den dag komt, sal het best wesen, dat men Hem hier in wat te regt helpt; Want ik sie dat Hy geen bevatting heeft, van dese dingen behoorlyk te schiften.

Maar eer ik sulks aanvangen, moet ik nog seggen, dat dit beyde een grote Ontverstandigheyt, en Kwaadaardigheit is; Uyt de *Bekentmakingen*, van *K. N.* te besluyten, dat Hy van *Taal*, of *Talen* gemelt heeft, en sulks op syn Reekening te stellen; Waar kan dat blyken? of wanneer heeft Hy ooyt van *Taalkonst* gerept? Daar syn uytchryvingen, in de *Kouranten*, het Tegendeel duydlyk en klaar uytwyfen, en openbaarlyk, aan de *Wereld*, vertonen, en tejkennen geven; Ende niet anders behelsen, dan 't geen de *Spellinge* van de *Nederduytsche Taal* raakt, en niet dat de *Taal* selfs betreft.

Om dan de *Spraak*, en *Spelkonst* wel te onderscheyden, daar toe dient men te weten; *Eerst*, wat dat eygentlyk *Taal*; En ten *tweede*, wat eygentlyk *Letter*, en *Spelkonst* is.

Taal of *Spraak*, is; Dusdaniggeluyt, welke door de bewegingen, en aandoeningen, van des *Menschen* tong, en de by gevoegde *Leden*, met behulp vande lugt gemaakt wort, en sodanige onderscheydene klanken geeft, dat wanneer een ander, daar mede kundig op syn-

40 *De Bekentmakinge van K. N.*
de fulks horende, de beteekniſſen van dien verſtaan kan.

Spraak-Konſt, is, die Wetenschap, om het ſelve na de gemeenſte wyſe, door ſekere volkeren bepaalt, behoorlyk te verrigten.

Letteren, ſyn *Tekenen*, om daar mede iets afte Beelden.

Letter, en *Spelkonſt* is, die wetenschap, deſe let-tekenen, te kennen; En deſelve, ſodanig agter malkanderen te voegen, dat men daar door allerhande Klanken, kan uytdrukken.

Tot de ſamelevingen, en Onderhandelingen, der Menſchen, werd noodſaaklyk vereyſt, dat ſy hunne gedagten, aan malkander kunnen bekend maken, Hier toe ſyn deſe twee wegen, de gevoeglykſte; Namentlyk, 1, met het overbrengen, der *Klanken*, ofte der *Stemmen*, aan een ander; Die dat door middel van 't gehoor ontfangt; 2, met het maken van *Tekenen*, ende *Afbeeldjels*; Dat door middel van 't gefigt, een ander kan te binnen komen.

De Menſchen, welke in begaaftheyt, boven alle anderen gediertens uytblinken, hebben onder andere bekwaamheden, het beſte, en naukeurigſte gebruyk der tonge; En kunnen, door dat hulp-middel, alle bedenkyke ſoorten van geklater, ter gehoor brengen: Dit ſet een over groot gemak by, en is ſeer geryflyk, om aan de dingen, een beſonder geluyt toe de eygenen, ofte eenen Naam te geven; En alles,
door

door het onderscheyt der stemmen, te onderkennen : Waar van daar de *woorden*, en van die wederom de *Taalen*, syn hervoort gekomen. So dat de *Taal*, niet anders en is, als maar alleen die Klanken, welke van de Volkeren, daar toe bedagt, aangenomen, en bepaalt syn : Waaron het even veel, even dienstig, en nut soude wesen, indien het genen men nu *Houd* noemd, de naam hadde van een *Steen*; en dus in alle andere gevallen, als het maar door het gemeen gebruyk was vast gestelt.

So komt het ook alleen van de gewoonten, wanneer eenig Woord werd uytgesproken, dat het in sommige oren, te laf ofte andersins te hard, ofte lomp komt te klinken; Het is (seg ik) maar het gebruyk, dat een *Taal* fray, en cierlyk maakt; Want dat op de ene plaats leelyk geluyt schynt te geven, sal op andere, zelfs in dese Nederlandse Provincien, voor soet en aangenaam geagt werden : Waaruyt te denken is, dat de Schryvers over de *Talen*, welke sommige woorden, om de hard-klinkenthey, na hun Oordeel niet goed keuren, het selve van de gewoonten dier Landschappen (of nog bepaalden) van die Steden, en de Platte Landen, daar sy opgevoed syn, ofte meest verkeert hebben, komen afte leyden.

Het is egter cierlyk, Net, en Nodig; Als imant spreekt, of schryft, by enerley *Taal* te blyven, en geen vreemde woorden, daar onder

te vermengen, indien het anders doenlyk is, ofte so die *Taal* geen gebrek van woorden nogte geen vreemde hulpe van noden heeft; Hoewel de woorden die van andere *Talen* overgenomen, en metter tyd, als oud-eygen syn geworden, nog best te dulden syn. Het is Cierlyk, om dat gelyk aangewesen is, de aangenaamheyt, meest van de gewoonten, en het gemeynste gebruik, der Volkeren athanklyk is: het is net, en Sinylyk; ider spraak by sig selven afgesondert te laten blyven, om geen verwarring te maken: Het is ten uystersten nodig, om dat anders, die genen, welke alleen maar op sulck een *Spraak* kundig syn, daar van geen regt gebruik kunnen hebben: En boven dien berooft men dus, de *Taal* selfs, van die *Eere*, welke sy toekomt; Even eens of syn armoede hem inde uysterste verlegentheyd bragte; Wat seg ik; dese vermengingen der *Spraken*, maakt de grootste verbyftering, en is een van de onnosseste, en slegste dingen vande *Wereld*; 't Geen voor het meerder deel, uyt een ydele *Laatdunkentheyd*, en verwaande inbeelding. van den doender voortkomt.

't Is te geloven dat het *Schryvertje* vande *Haagse Merk*: geen andere reden sal gehad hebben, als desen, om syn geschriftje met so veel uytheemse woortjens optevullen; En dat meer is, met sulke, die selfs van de beste *Spraak-kundigers*, kwalyk verstaan kunnen werden; En getuyge moeten, dat sommige van dien, by geen *Talen* van

Verdedigt, tegen de Haagse Merk. 43

van de wereld in een goed gebruyk syn. Maar het kan evenwel wesen, dat het slegte Volk, die niet verder sien als haar neus lang is, voor sodanige pronkertjes, nog wel eenige agting heeft : Want neem eens tot een Voorbeeld, als sulke gawerts, hunne Voorsprekers, in pleytsaken, met dusdanige woorden hooren op snyden, dan sullen sy op het wydste gapen, even eens of sy ider woortje, so aanstonds wille opslokken; En al is 't dat 'er niets van verstaan, nog begrepen word, so maakt het egter, de oren van dese Onnosele Toehoorders, somtyds so jeukrig, dat s'er na kwylen soude; En dan beginnen sy, sig eerst regt in te beelden, die Man moet een groot verstant hebben, en wakker geleert syn; niet eens denkende dat de leedigste vaten, het meeste geluyt geven : En het kan wesen, dat dese voorpratens niet een hayr wyser syn, als hare toehoorders; want het spreken, van meer als eenerleye Taal; kan vallen in de slegste verstanden : De Talen, op sig selfs aangemerkt, geven geen kennisse van andere Konsten, en Wetenschappen; En het is te denken, dat veel spraken te leeren, belleten kan, veel faken te weten, ofte tenminsten sulks doet vertragen, om dat de during die daar in bestaat word, verhindert voor die tyd, andere dingen te ondersoeken. Door het bevlytigen, van veel inde Memorie te krygen, werdmen gewoon veel te geloven, en weynig

44 De Bekentmakingen van K. N.

te begrypen. Die in eenderhande Taal, een faak vertelt, fo als de selve in derdaad is, kan daar toe, met alle de Talen vande Wereld, niet meer doen.

Waar van daan nu de veelerhande foorten van Talen kunnen komen, daar over syn gedagten, dat sulks door de langdurigheyt des Tyds, kan veroorzaakt worden. De ervarentheyt leert, dat de Spraken, met 'er tyd veranderen; Gelyk men uyt de *Joodse*, *Italiaanse*, *Hollandse*, en meer andere Lands-Volkeren bespeuren kan. De *Joden* syn so naukeurig geweest, om hunne oorspronkelyke Taal, in een selfste schikking te bewaren, dat zy niet alleen de woorden, maar ook het getal van alle de Letteren, der Boeken *Mosis*, hebben opgetelt, om alle veranderingen voortekomen; En niet tegenstaande dese nauwe voorforge, so getuygen sy nogtans selfs, dat de verschillen over de Gelbofs-Saken, die de *Pontugeesen* met de *Poolse* Joden hebben, voornamentlyk uyt de veranderinge hunner spraak, is voortgekomen: Ende vermits dese Joden, gesamentlyk in *Palestina* wonende, enerley Taal hadde, so is het ten uystersten waarschynlyk, dat wanneer sy eenige tyd, van malkanderen, in *Portugaal*, en in *Polen*, met syn aangrenzende Landen, afgezondert geleest hebben, Dese veranderinge, der oorspronkelyke spraak niet aen eene syde, maar aen beyde de besondere soorten des Joden, is toe te cygenen.

Verdedigt . tegens de Haagse Merk. 45

Want ook de *Italianen*, die een land, en gemeenschap houden, verschillen tegenwoordig al veel van die *Tale*, welke aldaar, ten tyde van *Julius Cesar* gesproken wierden. En wie ensiet niet, dat sedert het Boek- Drukken is uytgevonden, de *Spraak* onder de *Hollanders*, mede merklyk verandert is: En somen de *Gedenk-Schryvers*, in desen volkomen geloof mag geven, sal het seker syn dat de *Hollandse Taal*, uyt die der *Hessen* gesproken is; En in die tyd wanneer de afsondering geschieden, een en de selfste geweest is; Daar nu ter tyd, een groot onderscheyd tussen de *Taal* der *Hollanders*, ende der *Hessen*, sig op doet. Waarom uyt allen desen te besluyten is, dat de *spraak*, van een ieder land in 't besonder, door de langdurigheyd des tyds verandert; Het geen men meest bemerken sal, wanneer eenige Volkeren, van malkanderen afscheyden, ende een geruyme tyd, buyten elkanders gemeenschap, sig onthouden.

Indien 'er nu eens ondersteld wierden, dat 'er op den geheele Aard- bodem, maar eenerleye *Spraak* was, men soude hier uyt mogen nageleyden, dat sulks niet altoos konde duren, overmits de *Taal*, en het *Menslyke* geslagt, so veel veranderingen, en wisselbeurten onderworpen syn: En wanneer (gelyk in oude tyden) de *Scheepvaart*, door het ontberen der *kompassen* en andere bekwaamheden, So gemeen niet en was; En dien volgens de *onderhandelingen* van *Koopmanschappen*, so wyd niet uytgestrekt en

46 *De Bekentmakingen van K, N.*

ware; Het welke voornamentlyk de verfte van den andere afgelegene Volkeren, belette konde gemeynfchap te houden; Dan soude het onderscheyd hier over nog meer plaats grypen: So dat indien de veranderingen, en verfcheydentheyt, elke hondert jaren, ofte enige andere bepaalde omloop van tyd, iedermaal met twee vermenigvuldigt wierde, men soude Wiskonftig kunnen uytcyferen, dat eyndlyk het onderscheyd der Talen, fo groot soude worden, als het nu ten huydigen dagen is.

Maar men soude fo veel tyd niet nodig hebben, om tot een Groot onderscheyd te komen; Indien (by voorbeeld) alle die Volkeren, welke tegenwoordig befonder van spraak fyn, onderfteld wierden geen spraak te hebben, maar uyt de grond op, fodanige klanken moesten bedenken, die fy nodig oordeelde, om het onderscheid der dingen aan te wyfen; Onder dit beding nochtans, dat een ieder *Gemeynfchap*, geen gemeenfchap, met andere *Gemeynfchappen* moefte onderhouden; Altans niet voor die tyd, dat hunne Talen, geftaaft, bevestigt, en bepaalt waren: 't is buytentwyfel, dat in fulken geval, geen van alle de Spraken, even eens soude Klinken, nogte met malkanderen overeenstemmen; En het is klaar genoeg te begrypen dat 'er meerder ongelykheyt, en minder vermengingen, onder de befondere Talen, als nu ter tyd soude bespeurt werden, hoewel de

ver-

Verdedigt, tegens de Haagse Merk. 47
vermengingen (gelyk die tegenwoordig is)
door onderhandelingen, en verkeeringen, met
andere *Gemeynschappen*, wederom konde veroor-
saakt werden; het welke onder de naaft aan elk-
andere gelegene Volkeren, meest plaats kan
hebben.

So dat, het sy 'er gestelt wierden, dat 'er
op den geheele Aard-Bol maar eenerlyc Taal
was : ofte, dat de Volkeren, in verscheyde
hopen van malkanderen afgedeylt, ieder afge-
sonderde hoop, een Spraak voorde voet op,
moeste bedenken; Het so soude kunnen uytval-
len, dat de verscheydenheyt der Talen, so groot
en menigvuldig konde werden, gelyk deselve
nu ten huydigen dagen syn.

Dese gedagten kunnen verder dienen, om te
lichtlyker na te pluysen, Waarem den ene
Taal ryker, dan den anderen is. Hoe groter
het getal der Volkeren is, welke onder een *Ge-
meynschap* behoren, ende hoe wyder hunne
Land-palen syn uytgestrekt, hoe veel te meer
schynbaarheyt sig op doet, dat 'er verscheyde
woorden die een, en het selfste betekenen, kon-
nen werden ingevoert; Want men hoort niet
alleen, in elke aan een grensende Provintien,
maar ook wel in besondere plaatsen, die onder
een Provintie behoren, dat op den eene plaats,
sekere woorden gewoonst syn te gebruyken, en
op anderen wederom woorden die anders klin-
ken

48 *De Bekentmakingen van K. N.*

ken, en nogtans de Selfste beduydenis hebben: Ende vermits de gelegentheyd, de naast aan een palende volkeren, meest begunstigt, om hunnen handel, en verkeeringen, te samen gemeen te maken, so worden ook met eenen iders gewoonste woorden verwisselt, en met 'er tyd, op die besondere plaatsen aangenomen, en onder een gemengelt; Waaron doorgaans volgen, sal, dat hoe groter, en meerder omleggende Landen, onder een Regeringe, en Heerschappye behoren, en verbonden syn, hoe veel te ryker dat de Spraak van zodanige *Gemeynschap* is.

Hoewel tot hier toe wegens de Spraken, nog weynig regelen, syn voorgestelt, so is het eger meer als genoeg, om over te gaan, en te beginnen, het onderscheyd, tussen *Taal*, en *Spellinge*, aan te wyfen: Maar dewyl het meergemelde, Schryvertje, verwytender wyse, heeft believen te uyten, dat K. N. buyten twyfel sal aantonen, op wat wyse dat de Babylo-nise verwarring in de Werelt is gekomen; Die nogtans nooyt openbaarlyk, van spraak, ofte spraken, nogte van het onderscheyd, ende de veranderingen van dien, gewag heeft gemaakt; So kan het geen dat overig mogte wesen (om het voorseyde onderscheyd aan te tonen met enen dienen, om *Mercurius* (laat dit maar kortheyds halven syn Naam wesen) te doen sien, wat gedagten dat 'er van het onderscheyd, en

Verdedigt, Tegens de Haafse Merk. 49
de veranderingen der Spraken kunnen gemaakt worden.

Ik fal met 'er haast, nog eenige weynige van onse woorden optellen, waar uyt de veranderingen, en het onderscheyd kan blyken, welke woorden nochtans ten huysdigen dagen, in den een ofte in den anderen Nederlandse Provintiën gebruykelyk syn: Als, *Swerven*, dat afkomstig van het *Swermen* der byen, en van *Swermen* in *Swerven* verandert is; *Nypen*, komt van *Knypen*, en *Knypen*, van *Knippen*; *Wankelen*, *Waggelen*, *wiggelen*, hier van daan *Wikken*, *Wrikken* onwrikbaar; *Kneppel*, anders *Knippel*, *Klippel*, *Klepel*, waar van het *Kleppen* der *Klokken*; *Galpen*, van *Galven*, een *Schol-ys*, is by eenigen verandert, in een *Schods-ys*; Als mede *Pot-lepel*, in *Pol-lepel*; *Dorpel*, in *Drempel*; *Klaver*, in *Klever*; *Lekken*, in *Likken*; *Druk*, in *Drok*, dat van verdrukken komt; *Vodden*, komt van het ouder woord *Todden*; *Plomp* van *Lomp*, en is gemeyn geworden; *Gewrogt*, van *Gewerkt*; *Plug*, komt van *Vliegen*, daar van daan wederom het woord *Vlug*, 't geen het *Gevogelte* eygen is; Dog oneygentlyk aan sodanige Personen werd toegepast, die wat ligt, wild, en *Vliegagtig* van aart syn, waarom 'er wel gesegt word, 't is maar een vlieg bil; en hog oneygentlyker, een wind-breeker, bohay-maker, en wat van diergelyke benamingen meer syn; So dat het seggen van hiet is een *Vlug*, so veel op som-

mige plaatsen verandert is, dat 'er gezegt werd het is een *Plug*; 't geen eyndlyk so verre gebragt is, dat de oppassers van de openhartige Juffertjes, daar meest mede benoemd werden. En daar syn 'er die veranderende woorden van *Grillen*, in *Grollen*; *Brabbelaar*, in *broddelaar*; *Wind-buyl* in *wind-buyl*, en verscheyde andere woorden meer: So dese verandering fray is, dan sal het ook niet leelyk staan, dat men in plaats van *Merkurius*, segt *Nar-Kuriens*, want dese kleyne verandering in de Klank, is niet ongemaklyk, nogte onaangenaam, in het uytspreeken; En sal nog meer de naam, met de daad, doen overeenkomen, wanneer men het selve, in syn eygen sin, en vry voor een Neêr-Duyts woord belieft aan te nemen: En of hier tegens mogte werden ingebragt, dat *Narkuriens*, van twee woorden is te samen geset, als *Nar*, dat een *Gek* betekent; en *Kuriens*, dat *Nieuwsgierig* te seggen is, waarom het te samen gevoegt synde, genomen kan werden, voor een *Gekke-Nieuwsgierigheyd*: Daar op kan gezegt worden, dat 'er meer woorden syn, die van twee, tot een werden t'samen gehegt; Gelyk als uyt de woorden *Regts-geleerde*, *Voor-spreker*, en ontelbare meer, blykende is: En dat wy in onse Taal, woorden hebben, die van andere Spraken syn overgenomen, en boven dien nog al eenigfins verandert syn, siet men uyt dese volgende; Als, *Parssen*, afkomstig van

Verdedigt, Tegens de Haagse Merk. 51

Pressen; ende dit wederom, van *Presseeren*. So ook het woord *Schande*, van *Scandaleux*, en wyders, van *Scandalum*, enz. Ende dewyl *Narkurius*, sig wonderbaarlyk op de Talen verstaat; en eertyts, onder die van *Arkadia*, voor een God der welsprekentheyd, en uytleggingen der Talen gehouden wierden, sal hem buytentwyfel ook niet onbekent syn, dat het woord *Kakke*, van vreemde Tale is overgenomen.

Dese syne overgrote bekwaamheden, behoorden onder ons ook sonderlinge ingang te maken, en syn verfoek van hem, ofte syn mede-pligtiger voorgedragen, onderdanig te doen agtervolgen, welke aldus luyd, „ De liefhebbers van de be- „ ginselen onser Taal, werden versogt te le- „ sen *Sobriekius*, *Bekanus*, en diergelyke onder- „ soekers van de Oudheyd. Indien de Nieuwe Schryvers, over de Spraken, mede so gelukkig mogte wesen, door sodanig verfoek te worden aangepresen, het soude haar niet weynig doorlugtigen. En wie weet, of onder andere Tale-Schryvers, de nieuw bedagte, ofte de veranderde woorden, van *P. H. P.* niet dies te beter souden deurslaan; Siet in syn meer voor dees gemelde Boek, waar in hy met de eerste opslag stelt het woord *Berecht*; en in dat *Berecht* Bladz. het woord *Wen*, 't geen hy in dese reden past, „ maar overlustig, wen „ sy dwingt enz.; Nog eens in syn Brief Bladz. „ 64, „ warhy aan Goddelyke saken, weet God- „ delyke trekken te geven; En Bladz. - 4, Te-

genwryter, en Wrewel; Ook Schryft hy elders aangenoopt, betweteren, en betekeningen.

Berecht fiet men meest, van alle anderen aldus, *Berigt of Bericht* schryven: Van het woord, *wen*, segt *W. Sewel* Bladz. 84. Dat het selve geen Duyts, maar een Mofs woord is, en dat wy ons met het woord *wanneer* kunnen behelpen: En wat voor afkomst, en beduydenissen, *Tegenwryter, Wrewel*, ende verdere Woorden, mogen hebben, dat wil ik gaerne, aan het oordeel en 't gesag van de opperste der Taalman-*nen Narkuriens*, overlaten. Dog niet tegenstaande dit grote Bewint over de Talen, hem van de Goden toevertrouwt; En dat vele volkeren, Hem daar voor plagten te houden; En bovendien, dat de hedendaagse Schryvers over de Spraken, de Spelling als een onder-deel van de Taal stellen: So kan ik egter my selven, hier toe niet wel overreden, om hem als Bewinthebber, over de Spelkonst te erkennen, 't en sy dat hy betoonde, daar van beter kennis te hebben, als tot nog toe gebleeken is.

Waarom de *Letter*, en *Spel-konst* bedagt, uitgevonden, en ingevoerd is, sal voornamentlyk om dese Reden syn. Vermits de *Spraak*, de *Spellinge*, in tyd, is voorgegaan; En dat men syne gedagten, door het Spreeken, alleen maar in tegenwoordigheyd, en in het bysyn van anderen, aan andere konde bekendmaken: Dies halven ontbeerde de *Spraak*, sulks in het afwe-

Verdedigt, tegens de Haagse Merk. 53

fen te verrigten : Om dit gebrek te vervullen, was het nodig sodanig middel op te Soeken, 't geen daar toe best dienstig was; Ende geelijk alle konsten, doorgaans van tyd, tot tyd, nader aande Volmaaktheyd, werden gebragt, so is het ook te denken, dat dese Konst, waar van hier gesproken werd, in syn beginsel seer Armelyk geweest is: het kon wesen dat den eersten aanvang, alleen maar bestaan heeft, uyt het maaken van eenig merkteken, ter gedagtenis, en ter onthoudinge, van Seker Ding, Saak, ofte geschiedenisse; Gelyk by voorbeeld, de Oude, een pylaar, ofte hoop Stenen, tot een teken van enig voorval, plegen op te regten, 't geen haar daar toe dienden (als ons de Spel, en Schryf konst) om de geschiedenisse in de geheugenisse te bewaren : Maar de wyl de gevallen der dingen, seer meenigvuldig syn, en dienvolgens (ider besonder ding door een enig merk, of Letteken aftebeelden) soude het getal van sodanige onderscheydene Letteren so groot moete wesen, dat de Memorie het selve niet en soud kunnen vatten; Waaron het vernuft des Menschen, buyten twyfel, dese moeylyke veelheyd, heeft soeken te myden, voortekomen, ende die reets mogte syn ingevoert, in te korten : Daar toe konde dienen te letten, en te overwegen wat klanken, in de Taal die gesproken wierden, uyt sig selfs klonken (ik versta daar door, sulke Keel-stemmen, die met

54 De Bekentmakingen van K. N.

de Minste beweginge desmonds, en tonge worden voort gebragt) neem eens een geluyt dat sodanig klinkt, gelyk wy horen, als de (a) word uytgesproken, waar op dan mondling gesegt moet syn, sodanig teken als dit is (a) sal fulk een geluyt verbeelden; En dit teken (e) wederom fulk een geluyt; En so voort met (i) (o) (u): Misschien, dat de eerste uytvinders der Letteren, in hunne Taal, geen meer self-klinkers, als hier genoemd syn, nodig gehad hebben; ofte ten minsten sullen dese vyf klanken, meest syn te pas gekomen.

Dog wanneer de Taal ryker is geworden, of te dat andere *Sprekers*, meer Klinkers nodig hebben gehad, heeft men de *Twee-klanken* bedagt, welke van twee bezondere klinkers gemaakt worden; Dog in de Grond nergens anders voor dienen, als, met haar beyde, voor eene Klinker; Waar uyt het zoude schynen, dat de instellers der *Twee-Klanken*, bloter vanverstant hebben geweest, als de genen die de voornoemde vyf Klinkers, bedagt hadde; Om dat sy geen Nieuwe Let-tekenen, hebbe durven maken, nogte ter neer stellen, in plaats van de twee, voor een, reeds bedagte Letteren. Dat ider so genaamde Twee-Klank, niet als voor een Klinker, Scheep komt; kan uyt het geluyt, dat die samen-gevoegde twee letteren, oneygentlyk gegeven is, gehoort worden; Neem maar eens tot een proefje, de (en) en (oe) men sal

Verdedigt, tegens de Hangse Merk. 55

gemaklyk bemerken, dat desselfs gebruik, dient tot een *Selfklank*, ofte tot een geluyd, dat op sig zelfs klinkt, gelyk de Letteren *a, e, i, o, u*, mede doen; Waaron de *Twee Klanken*, eygentlyk voor geen *Twee-Klanken*, maar wel als twee letteren, die te samen voor een letter, dat is voor een *Klinker* aangemerkt, gebruykt worden: Het is dieshalven ook slegtlyk gesegt, dat dese *Twee-Klanken*, een gemengt geluyd voortbrengen; Want of schoon, het geluyd dat haar word toege-eygent anders klinkt, als een van de voornemde vyf *Klinkers*; So en is het, daarom niet *Natuurlyk* gemengt, om dat ieder *Klank-letter*, in syn eygen *Aart*; en *Wesen*; uyt, door, en op sig zelfs hestaande, is aan te merken; welkers sekerheyd alleenlyk door *Spektonlige* *Hersiene*, van het geluyd der *Tongue*, aan de *Oren* getoetst, en door de *Reden* bewesen werd: Weshalven men twee besondere *Klinkletteren*, also onmoglyk konne te samen smelten, als of men van twee woorden, ofte *Lettergrepen*, 't is van *want*, en *door*; of *hant*, en *stent*, den enkele *Klank*, of *Galm* begeerde te scheppen: Waaron het seggen, dat het geluyd van een (*a*) en het geluyd van een (*e*) tusschen beyde genomen, maakt het geluyd van de *Twee-Klank* (*ae*), so veel is, als of men seyde, een *Olifant*, en een *Wolf*, tusschen beyde genomen, dat maakt een *Verken*; En dus is het ook met alle de verdere *Twee-Klanken*, ge-

legen; Gelyk een Ider Spelkonstenaar, die maar maatlyk opmerkt; en na de geluyden, der Tweeklanken luyftelt, gemaklyk begrypen kan.

Dog oft *Mercurius*, die, (so uyt syn geschriftje te sien is) een Beeste verstant wil hebben, 'k wil seggen, een Scherpfinnige kennisse, om van de nature, en hoedanigheden der Beesten te oordeelen, gelyk als van *Katten*, *Papegayen*, *Eksters*, *Ravens*, *Honden*, *Korjen*, *Esels*, en *Uylen*; tegens myne voorschreve gelykenisse der Beesten; mogte inbrengen; Een *Paart*, en een *Esel* tussen beyde genomen, dat, maakt een *Muyl-Ezel*: Soudemendaat op mogen antwoorden, dat hoewel hier, de vermenginge dier Beesten plaats heeft, dat 'er ogter geen vermenginge ofte tussenklaank uyt het geluyd der Letteren; kan voortgebracht, nog geteelt werden.

Wat aangaat de *Drieklanken*, daar van mag wel gesegt werden, dat desselvs instelling; en gebruyk, immers so ydel, en onnut is, als die der *Tweeklanken*; het geen uyt de Galmen die hen gegeven werden, ende uyt de bovenstaande Redenen over de *Tweeklanken* by gebracht, klaar genoeg te besluyten is: Waaronder het ook de moeyte niet waardig is, iets verders daar over te schryven; Dewyl dese als slegte prukle, ten enemaal wegwerplyk sijn.

Ende ofte inand dese maniere, van sonder

Twee, of Drieklanken, alle woorden te Spelle, ongewoon, ende vreemd mogte voorkomen, ofte in 't geheel niet verstaan konde; Sulks sal my geen wonder syn; Vermits, indien sodanig Een, de meeste gewone Spellinge, ook niet meerder gesien hadde, als de ongewone; Hy soude in der daad, die nog veel minder konne verstaan. Waaron ik in dese Beschryvinge, maar de gemene Sleur van Spellen, omtrent heb soeken op te volgen, gelyk Bladz. 4. reets gemeld is.

Tot dus verre behandelt hebbende, op wat wyse de *Klinkers*, konnen uytgevonden, en bedagt syn: Nu sal men overgaan tot de *Mede-Klinkers*. Dewyl dan in de Sprake, vele buygingen, neygingen ende drajingen syn, die het onderscheyd, der woorden, helpen uytmaken; So volgt het van sig selts dat de *Mede-Klinkers*, sodanige naam moeten hebben, en so veel in 't getal syn, als in deze neygingen der Sprake, te passe komt; Want of ichoon de uytgalm der *Mede-Klinkers*, van de *Klinkers* ontleend werd, konnen egter de *Mede-Klinkers*, niet anders, als voor een sekere buyginge, werden aangemerkt, het welke men, deselve letteren noemende, ten eersten gewaar word; Waaron het even veel is, of men segt tot de te letter(*t*) aldus *Ba; Ba; Bi; By; Bu*, ofte *aB, eB, iB, oB, uB*; Niets verhindert ons, dat men die Letter, so wel niet na de klank van

58 De Bekentmakingen van K, N.

de (a) te weten (Ba) soude mogen uytſpreken, even gelyk men de (k) gewoon is te doen; of ook wel door een (e) daarvoor, als de (l) werd gedaan; en ſo met de vordere Mede-Klinkers, op gelyke wyſe, als Bladz. 10. by voor-verhaal is aangetogen.

Al is 't dat hier boven, eerst, van de vinding der *Klinkers*, en daar na van de *Medeklinkers*, affonderlyk geſproken is; So en wil ik juyſt daarom, niet te keene geve, dat de *Letter-vinders* volſtrektelyk, eerst, alle de *Klinkers*, ende daar na, alle de *Mede-Klinkers*, hebben bedagt, en uytgevonden. Dese ſchikking, is alloem maar geſchied, om de ſaken, op de blaarſte wyſe voort te ſtellen. Het konde ſo wesen, dat de *Klinker* (a) de eerste was geweest, miſſchien in de *Klink* der *Tal*, van ſyn uytvinder, meest te paſſe komende; Endat daar opgevolgt ſyn, drie *Mede-klinkers*, als b, c, d, die in de buyginge dier ſprake, het nodigſte mogen geweest hebben; Hier en wederom de *Klinker* (e) beſt dienende, somen daar ſyn by gevoegt, de *Mede-klinkers*, f, g, h; Daar op de *Klinker* (i); En ſo voort met der tyd, het vervolg van alle letteren; ik ſegge met der tyd, want daar worden getuygeniſſe gegeven, dat *Sekere Melikus* na dat er alvorens *Ses-tien* waren uytgevonden; vier letteren; daar heeft toegegaan, En dat er na die tyd, door *Palmidus* nog vier ſyn by geſleest: Dese Per-

Lonen, sullen buytentwyfel, tot dese vermeerdering der Letteren, Syn aangeport, ter oorfake dat de Klanken en buygingen, hunner Tale sulks vereyft heeft; Ik wil hier mede seggen, dat tot de *Klanken* der Taal, de *Klinkers* behoren; En dat tot de *buygingen* der Taal, de *Mede-klinkers* behooren; Onder welke twee benamingen, ofte afdelingen der Letteren (gelyk ook hier boven, uyt de beschnyvinge, der twee, en drie-klanken is afte nemen) alle bedenlyke soorten der woorden, van wat spraken die mogte syn, promptelyk kunnen gespelt worden; Onder dit beding nogtans, dat, indien 'er enig ongewoongelayd, gespelt moeste werden, het ons so wol, als de eerste *Letter-Soeker*, vry mogte staan, een, ofte meer nieuwe Letteren na vereys der woorden, daar by te doen; En ik en weet geen Redenen te bedenken, waarem dese voornoemde kwanten, daar toe meerden rogt, ende geloofbaarheyd, soude gehad hebben, als wy, die in dese tyd leven; En het is om te lagchen, dat sy by vele, sulken gesagen ingang hebben, even eens of hare Persoonen, en hunne letteren, so ingewydengeheyligt ware, dat niemant het hart soude hebbe, nog so stout wesen, om een Lettertje daar af, of toe te doen; Nogte ook de verkeerde gebruyken tegen te spreken, als dat sy twee Letteren, voor een hebbe genomen; te weten, (*ch*) voor een (*g*) dog (na

60 De Bekentmakingen van K. N.

veler seggen) wat scherpagtig; (ik spreke hier niet vande so genaamde twee, en drie-klanken); En dat sy (*qu*) in plaats van (*kw*); (*c*) in stede van (*k*); en (*ph*) voor (*f*) Spellen: Ende wat verder van de misgrepen der Ouden, en de overtolligheden der Letteren, in hunne Spellinge te seggen valt: Welke overtolligheyt in de Spellinge der France Taal, als nog tot walgens toe uytsteekt.

Dog sommige van de genen, die in onse tyd, over de Spellinge geschreven hebben, willende so middelmatig wesen, dat sy de Ouden juyft in alle gelegentheden, niet willen navolgen, nogte ook de selve berispen, maar liever so wat sagtjens tussen beyde deurgaan, seggen, dat men die Letteren, en Spellinge moet houden, sodanig als die in elks Spraak gewoon, en gebruyklyk is: Gewende voor, dat so veel redens alser syn, om onse woorden, met onse eygone Letters te Spellen, dat 'er ook so veel redens syn, om de uyt-heemse met hunne eygene Letteren te schryven.

Het is onmooglyk te begrypen, dat dit seggen met redenen kan goed gemaakt werden, maar wel dat de gewoonten dit de Menschen; hier in sonder reden, slegtlyk doet geloven: Want de *Reden* leert, dat men in alle klanken, ofte woorden, sodanige Letteren uyt wiens kragt de woorden kunnen werden uytgedrukt, gebruyken moet; het geen in alle Taten het selfde is.

Verdedigt, Tegens de Haagse Merk. 61

Ik soude eerst noch in het verby gaan konne tonen, dat 'er in de (*ch*) geen deminste kragt leyd, 't welk ons dwingt om de selve voor een (*g*) of scherpe (*g*) aan te nemen: Maar ik sien te gemoet, dat een grote menigten van onwetende, my met een oneyndig getal van onvernunftige praatjes, op het lyf soude vallen, indien ik seyde dat de (*ch*) ten eenemaal verwerplyk was; waarom ik, om de gemoederen van deze gelovigen, niet te veel te ontrusten, en om geen geraas, nog getier te horen, hier sal overstappen; En nog een weynigje van de Spellinge der uytheemse woorden spreken; my verders vergenoegende met die vryheyt, dat de gedagten Tol-vry syn.

Niet de (*qu*) maar de (*kw*) moet noodsaaklyk, niet alleen in dese, of dusdanige Nederduytsche woorden gebruykt werden, als, *kwellen*, *kwytten*, *kwant*, *kwast*; Maar ook in de vreemde, als *kwadrant*, *kwadraat*, *kwartier* enz. om dat alle die woorden, in hun aanvang de selfste buyging, of neyging hebben; en de ook, om dat de (*u*) een Klinker zynde, in genen deelen hier te pas kan komen.

En dat de (*c*) die voor een (*e*) en (*i*) syn eygen kragt behoud, en voor een (*a*) (*o*) en (*u*) de kragt van een (*k*) soude hebben, en onder allen op dese wyse, volgens een vreemde Spelling, de (*c*) voor het woord *Carolus* te gebruyken, en *Karel*, met een (*k*) te Spellen,

len (daar nogtans de eenst Letter-greep, van beyde dese woorden, de selfde Klank, en uyt spraak werd gegeven) is so ongerymt, dat ik my verwondere, dat sulks van imand kan aangenomen, en goedgekeurt werden. So dat dit seggen, dat yder Spraak syn eygene manier van Spellen moet houden, niet deur gaat: Om dat, so wel onder die Talen, daar men een ander fatsoen van Letters gebruykt; Als onder die Spraken, welke de Namen, en Kragten der Letteren gemeen hebben, de selfde klank, met de selfde kragt der Letteren, beschreven moet werden.

Laat my toe dat ik nog een woortje van de (*ph*) Spreke. De Spraken doen het niet dat men (*ph*) in plaats van een (*f*) schryft, maar het gebrek van die Spellinge. Het geen onder de Grieken waarheyt is, kan alhier geen leugen syn: En ik en weet geen redene te bedenken, waarom men dese, en diergelyke Griekse woorden $\epsilon\phi\phi\alpha\sigma\tau\alpha$, $\phi\iota\lambda\acute{o}\sigma\phi\omicron\varsigma$, $\phi\iota\alpha\lambda\eta$, $\pi\rho\phi\eta\tau\eta\varsigma$, met onse Letters aldus soude moete Spellen, **EPHPHATHA; PHILOSOPHOS; PHIALE; PROPHETAS**, ofte *Philosoph, Phiole, Prophet*, en niet met een (*f*) als *Effata, Fi-ole, Profet*, daar nogtans de Griekse (ϕ) een enige Letter synde, met de kragt der Letter (*f*) volkomen over eenstemt, en beyde van natuur elkander gelyk syn: Ende waarom, dat onder de *Latyne* dese woorden met

(*ph*) werden geschreven, als *Philippus*, *Philemon*, en dese wederom met (*f*) als *Fama*, *Falarica*, daar nogtans de selfste Buygingen der klanken, (alwaar 't dat de *Hottentotten*, en *Brafilianen*, dit geluyt, moesten uyt spreken) de selfste kragt der Letters nodig hebben.

Sodanig dan als te voren beschreven is, de Letteren, so goed als sy syn, van onse *Voorvaderen* uytgevonden synde, kan men seer gemaklyk begrypen, op wat wyse, en hoedaunig de *Lettergrepen* bedagt syn: Het kan geschieden, *Eerst*, met het opstellen van een Klinker; ten *Tweede*, met het maken van een Klinker, en een Mede-Klinker, het sy voor, ofte agter; ten *Derden*, met het Schryven van twe of meer Medeklinkers, en een Klinker tussen beyde, op dese drie manieren kunnen alle Klanken, en Buygingen, van een Lettergreep werden omschreven: Dog behalven dese (om niet wederom van de twee en Drieklanken te spreken) heeft men uyt suynigheyt van meer Klinkers te maken, en uyt overvloed vande Klanken der Talen (na sommiger seggen, om het geluyt te verlengen, en ook om het geslagt der woorden aan te wyzen) hier ten *Vierden* nog by gevoegt, twe Klinkers, voor een, of meer Medeklinkers; En ook ten *Vyften*, twee Klinkers, tussen twe, of meer Medeklinkers.

Hier uyt volgen de woorden, van sig selfs, also die maar uyt een letter-greep bestaan, Ende

de

64 De Bekentmakingen van K. N.

de ook van twee, en meer Letter-grepen, na vereys, te samen gestelt, en aan een gehegt worden.

Ik agte niet, dat dese korte beschryvinge, over de Spellinge (behalven het genen dat tot myn oogmerk dienstig is) sal kunnen strekken om de Spelkonst aan andere voor te leeren; Maar sal my vergenoegt houden, indien het selve mogte helpen bevorderen, ter voorbereydinge, en bekwaammakinge, om op dusdangen grond te bouwen, en verder op een suyvere voet, by treden, tot de volmaaktheyd voort te gaan : tot dese voortgaug sal een leerling, niet beter kunnen geleyd werden, als door een mondelinge onderregtinge van een bekwaam Spel-meester, om redenen, in myn eerste Hooftafdeeling gegeven.

Ik sal dan het Lighaam (om so te spreken) van de geheele Spelkonst, in dese beschryvinge, overslaan, en het besluyt, ofte slot der Spellinge, welke bestaat, in de proeve der selve; waar uyt men sien, en waar aan men toetsen kan, of het geene gespelt is, goed, ofte kwaad is, nog met weynig woorden aanroeren:

Als by voorbeeld, *kaas, leet, kool, sal, sta, met, so, is*; van agteren gespelt, *is, saak, teel, look, las, als, tem, os, fi*, en duysenden van andere woorden meer, waar op niet te seggen valt: Maar so men schryft, *maest, maast, of maayt, blauw, leeuw, nieuw, dner, dier, moos, of mooy,*

Verdedigt, tegens de Haagse Merk. 65

mouw, wacht, recht, doch, schaaap, schouwt, enz. sulks kan niet van agteren gespelt werden, om dat het vals is; Dog so de selve woorden, op een regte, en behoorlyke wyse, aldus gespelt wierden, *maajt, blaaw, leew, niuw, duur, diir, mooj, mosw, wagt, regt, doz, sgaap, sgowt,* dan soudense, in een lettergreep uyt te spreken, de proef ook van agteren uytstaan; Gelyk als van de eerste gemelde getoont is: Andere woorden die so gemaklyk niet schynen van agteren te spellen, vereyffen beter, een mondelinge onderrigtinge.

Wyders, dat de (*c*) veelyd als (*k*) de (*cb*) als de Griekse (*x*) en de (*ti*) als (*c*) soud moete worden uytgesproken, werd door dese volgende *Stelkonstige* rekeningen, bewesen vals te syn.

ten eerste.

$$\frac{\text{is } c \propto k}{\text{so is } ti \propto k.} \text{ en } ti \propto c$$

ten derde.

$$\frac{\text{is } ti \propto c}{\text{so is } ti \propto k.} \text{ en } c \propto k$$

ten tweede.

$$\frac{\text{is } cb \propto x}{\text{so is } kb \propto x.} \text{ en } c \propto k$$

ten vierde.

$$\frac{\text{is } cb \propto x}{\text{so is } tsh \propto x.} \text{ en } ti \propto c$$

ten vyfde.

$$\frac{\text{is } c \propto k}{\text{so is } kb \propto x.} \text{ en } cb \propto x$$

Nu dat 'er genoeg getoont is wat *Spreken*; En wat *Spellen* is; Sal men ligtlyk, met wey-

66 *De Bekentmakingen van K. N.*

nig overpeynfinge, en feer kort, het onderscheyd, tuffen die twe Wetenschappen, daar uyt konnen trekken.

Taal, is, dat daar toe verkoren tongege-lyud; hier voren breeder omfchreven.

Spellen, is, sodanige Letter-voeging, waar mede men allerhande Klanken afbeeld; hier boven verder uyt gebreyd.

Taal, word van anderen, door het gehoor ontfangen.

Spellen, door het gefigt.

Taal, dient, om inde tegenwoordigheyt van anderen verftaan, en begrepen te worden.

Spellen, kan ook voor de afwezende dienen; Gelyk uyt het overfenden der Brieven blykbaar is.

Taal, is, befonder; En word den ene Spraak, van den ander onderscheyden, dusdanig, dat ider *Taal* met uytfluyting van anderen, voor een *Spraak*, op fig zelfs bestaan kan.

Spellen, is, algemeen; En gaat omtrent alle *Talen*, fulks, dat al is 't, dat andere, een ander fatfoen, van *Letteren* hebben, egter de selfste *Klank*, met de selfste kragt der letters, moeten uytdrukken; of het is andersins, een valsche *Spelling*.

Taal-kundig, soude imant konnen wesen, en nogtans weynig; en ook geen verftand, nog begryp, van het *Spellen* hebben.

Spel-kundig, soude imant konnen wesen, en nogtans van de *Spraak-konst* weynig bevatting

Verdedigt, tegens de Haagse Merk. 67
ting hebben; 't Geen so verre gaat, dat, in-
dien men imand onderstelde, die geen Taal,
nogte Talen kende, egter goed Spellen soud
kunnen geleerd werden, en daar uyt alle foor-
ten van geluyt voortbrengen.

So dat de *Taal*, so veel als gebonden is, aan
die woorden, welke daar toe behoren:

Daar de *Spellinge*, niet alleen kan gaar,
omtrent alle Spraken, maar ook omtrent alle
bedenklyke Tonge Klanken; Want men kan
wel een geluyd stellen, dat geen woord is,
nogte onder alle de Talen van de Wereld
niet en behoord; Het gene evenwel behoorlyk
sal kunnen gespelt werden.

Hier tegen stryd niet, het gene de *Taal-*
mannen, aldus Schryven: Het woord [Gram-
matika] *Spraak konst* vertolkt, heeft een al-
gemene beduydinge; Waar onder vier deelen
begrepen syn.

Als eerst, de [*Etymologie*] *Woordegron-*
ding, welke is een wetenschap, om de oor-
spronk van een woord, van desselfs beginfel,
of geslagt af te leyden, ofte toe te passen.

Het tweede de [*Syntaxis*] *Woordervoeging*,
is, een wetenschap, om door woorden, een
begeerde Saak, of ding uyt te drukken, en tot
een klare sin te samen te voegen.

Het derde, de [*Ortografia*] *Spelling*, is,
een wetenschap, om de regte, en behoorlyke
Letteren, tot een begeerd woord te voegen,

68 *De Bekentmakingen van K. N.*

Synde een Lettervoeging; Daar het vorige een woorde-voeging is.

Het vierde, de [Profodia] *Uytpraak*, is, een wetenschap, welke Letter grepen, sagt, kort, en vlug; en welke hard, styf, en langzaam, moeten werden uytgesproken.

Volgens dese beschryvinge, soude imand mogen inbrengen, dat de Spellinge, een onderdeel van de Taalis, en so veel als onder de Taal behoord; Ik antwoorde dat sulks, ook nog niet afsonderlyk is tegen gesproken: Maar ik hebbe gesegt, dat de Spellinge, in het gemeen omtrent alle Talen gaat, ende een ende selfde moet syn; Ja selfs, buyten de gebruikelijke woorden, kan werden uytgebreyd.

En indien de Spelling, een onderdeel vande Taal is, so is deselve daarom ook, in dusdanigen opsigt, vande Taal te onderscheyden; Ende nog veel meerder, als de andere genoemde deelen; te weten, de *Woorde-gronding*, de *Woordevoeging*, en de *Uytpraak*, om dat die drie deelen, tot het spreken behoren, daar (gelyk aangewesen is) het spellen, van te onderscheyden is: So dat ik segge wil, dat 'er een merklyk onderscheyd, tussen *Taal*, en *Spellen*, sig opdoet; Dat die twe Wetenschappen, van malkander konne werden afgesondert; En dat ieder op sig selfs bestaan kan: Waarom de *Talen Schryvers*, wel weynig kennis, van het Spellen kunnen hebben; En waarom ook, sommi-

Verdedigt; tegens de Haagse Merk. 69
ge van dien, de Spelkonst, in de grond niet en
verstaan.

Ik sal hier nog iets op rekenen, aangaande de
vertalinge, der uytheemse woorden [GRAM-
MATIKA] en [ORTOGRAFIA] hoedanig
de selve, van sommige, door malkanderen ge-
mengelt, en uyt dien-hoofden, de *Spraak*, en *Let-
ter-konst*, syn onder een gehaspelt.

Van den Wervet vertolkt, en verklaart het
woord [GRAMMATIKA] aldus; *De Konst*,
die de Leringe, of begrypinge, en de woorden leert
verstaan, ende regt kennen. En het woord [OR-
TOGRAFIA] een *regte schryvinge.*

J. Duykerius, vertaalt het woord [GRAM-
MATIKA] *Letter-konst.* En het woord [OR-
TOGRAFIA] ook *Letter-konst.*

B. Hakvoord, Stelt in de plaats van [GRAM-
MATIKA] dese woorden, *Letter-konst, Spraak-
konst.*

W. Sewel, verduyft [ORTOGRAFIA]
Letter-Beschryvinge.

Onse meergemelde *Mercurius*, brengt het
woord [ORTOGRAFIA] over tot de *Spraak*;
En Spellinge; En weet die twee dingen, seer
syntjes, over en weer te weven, en door een
te mengelmoesen.

A. Monen, beschryft de *Spraak-konst*, dus
algemeen, „ *De Spraak-kunst*, by de Grieken, en
„ *Latynen* [GRAMMATIKA] dat is *Letter-
„ konst* geheten; Is een *Kunst, of wetenschap*,

„ om regt en fuyver Nederduytfch, te Spreken,
 „ of te fchryven.

En *W. Sewel*, Segt van de voorfz. konft dit volgende „ Wat de *Spraak-konft*, of volgens het „ Griekfch woord [GRAMMATICA] de „ *Letter-konft* fy, is fo menigmaal gefegt, dat ik „ het noodloos agte, fulks alhier te herhalen; „ Te meer, dewyl de Nederduytfche benaming, „ uyt fig felve hare betekeniſſe aanwyft, en een „ igelyk wel begrypt, dat men daar door ver- „ ſtaat, een kennis van de Letteren, en de Sprake.

Hoewel uyt deſe vertalingen, ſelfs aan imand die geen *Vreemde Spraak* verſtaat, een van beyde blykt, of dat deſe vertolking niet goed en is, of dat 'er *Uytheeuſe* woorden ontbreken, om de verſcheydenheyd der dingen uyt te drukken; Sal ik egter het ſelve hier maar ſagtjens verbygaan, vermits het onderſcheyd dat tuſſen *Spraak*, en *Spellen* is, te voren genoegſaam getoont hebbe; En inſonderheyt hier maar tegen ben, dat de *Taal*, en de *Spelling* het ſelfde ſoude ſyn, ofte ſo noodſaaklyk aan malkander gehegt, dat men het een, ſonder het ander niet wel ſoude kunnen begrypen: Daar nogtans bevonden werd, dat veele *Spraak-konſtenaars*, de *Spellinge* niet ter degen verſtaan, en dat ſommige van dien daar in ſeer onkundig zyn.

Het is derhalven ook ſeker, dat, als wanneer Imant ſig voor een *Letter-èn Spelkonſtige* uyt geeft; Dat ſodanig een, dan niet en betuygt,
 nog

nog voor geeft *Taalkundig* te syn. En hoewel dat *K. N.* een sonderlinge Kennis heeft, om niet alleen de Spelkonst, in zyngeheele ruymten, en in alle *lyne* deelen, in de grond te verklaren; Maar ook behalven dien, de Nederduytsche Taal promptlyk verstaat, waar van de *Uytheemse Personen*, die de selve Taal, by hem geleert hebben, en meer andere Inlanders genoegsame bewyfen geven; So is het evenwel ook seker, dat hy in syn *Bekentmakingen*, sig niet voor een *Taalman* heeft uytgegeven; also in de selve niets ter wereld van Taal, of Talen, maar alleenlyk van de oorspronk, en Kragt van alle Klanken der Letteren, en van de Spellinge der Nederduytsche Taal, gemeld is. Waarom *Mercurius* een grote lompert moet wesen, vermits hy dusdanig dese *Bekentmakingen* opgevat, en geen onderscheyd tussen Taal en Spellen begrepen heeft.

Behalven dat, blykt ook genoegsaam, dat hy een seer sobere bevatting, van de Spellinge in 't besonder moet hebben, daar hy selfs het woord *Spelling*, voor aan de agterste Lettergreep, met een (*d*) in plaats van een (*l*) aldus *Spelding*, heeft geschreven; En diergelyke malle Spellinge, in andere syner woorden meer: Waarom hy in desen, wel over syn mager verstand te beklagen is, dog egter over syn roekeloosheyd te bestraffen; vermits hy evenwel nog, een ander syn Spellinge, soekt te beknibbelen en daar tegen veel gesnater maakt. Het

spreekwoord segt, dat de magerste verkens, doorgaans het grootste geschreeuw maken.

Maar al had *K. N.* vooruyt gezien, dat de alder vermaarfte snapper, allerhande vuyligheden, tegens hem soudeuytbulderen; Hy egter sodanige *Bekentmakingen*, niet soud hebben agter gehouden: Om dat syne bekwaamheden, tot de Spel-konst, en de redenen die hem bewogen hebben (gelyk 'er reets enige hier voren van my syn aangewesen) dusdanige *Bekentmakingen* te doen, wel aan het oordeel, van het volmaakste verstand, dat 'er onder de Maan leeft, mag getoetst, en daar van gevonnist werden.

Terwyl *Mercurius* gewoon is, als van den Os, op den Esel te Springen, en in zyn schryven geen koers te houden, so begint hy wanneer syn *Spelding* is afgeknipt, een weynigjete preutelen van de Elementa van Euklides: Van daar wipt hy op de Toren te Babylon: Van daar wederom, begint hy met een vaard voor filosoof te Spelen: Dit byt hy af, en vangt aan te seggen, „Ja wel ik seg, wat is de Republyk der „Letter-helden, niet al aan soo een keurlyk „man verschult. Hy segt sulks, en stelt het vragender wyze voor, even eens of 'er tussen seggen, en vragen, geen onderscheyd was, en futselt also wederom het een onder het andere: Ook schynt dese Treuselaar syn toelagte wesen, om *K. N.* met het ophalen, van het woord Letterhelden, kwanswys te willen ver-

guy-

guysen : Maar als men de fin (so goed en kwaad als die is.) in fiet, dan is het klaarder te verstaan, dat daar mede onse Republyk, met desselfs ingesetene beschimt werden : welke andersins, Sec-helden; Oorlogs-helden, Helden in Koophandel mogen genaamd werden : Waarom het schynt, dat syn opset in desen, geheel anders is geweest, als wel syn wispelturige pen, heeft op 't papier gebragt; Of het moest saak wesen, dat hy syn regte Brill niet heeft op de neus gehad, en niet klaar' gesien heeft, wat syn beteutelde vingers hier hebben by geklad : Indien het so niet en is, dan is het waar genoeg dat het in syn Bol scheeld, en dat syn Hersene leutere. Nu men sal vervolgens met 'er haast nog sien, wat malligheden, verders van hem syn uytgebabbelt.

Hy komt hier op het laatste, nog met enige Beesten voor den dag springen, en wil verzekeren, dat de selvige (boven de genen die het klappen van de Menschen geleert hebben) een Taal-voering onder malkander hebben. Sommige beuselagtige Kwak-praters, verdigten dat de oude Wyven die Hexe kunnen, haar wel in Katten veranderen, en de Mannen die mede van die konst hebben, in de gedaanten van Weerwolven: Het is immers onmogelyk te denken, dat *Mercurius*, aan dese wetenschap, van de Taalvoering der Beesten, gekomen is, door de vertellinge, van het voor-

74 *De Bekentmakingen van K. N.*
noemde Nagt-gespook; Ofte dat hy selfs onder die rang kan gerekent worden; Hy moet derhalven, dit, door syn spitsvindige, natuurkundige, wysbegeerten, uyt de overeenkomsten, van de lopen des bloeds, van de dierlyke-geesten, en van de vyf sinnen der Dieren, van de grond af, seer fyntjes hebben uytgeschuymt, ende op gesnuffelt: Als mede, dat 'er noodsaaklyk by de Beesten, so een seker *zet* moet welen, het geen so veel als de beschikker, bestierder, en leyder van hunne Taal is, welke *zet* wel genoemd word, kennis, weten; ofte wat van diergelyke benamingen meer syn: En hoewel 'er seer geringe, en kleyne kennisjes syn, so werd egter daarom niet gesegt, dat, dat geen Kennis en is, volgens dese Sluyt regel.

*De Beesten hebben weynig kennis,
Veel, of weynig kennis, is beyde kennis,
Dies hebben de Beesten kennis.*

Mercurius, sal buytentwyfel ook klaar genoeg bespeurt hebben, dat 'er een merklyk onderscheyd, selfs tussen de Kennissen der Beesten is: Onder alle voorbeelden, sal dese ene genoeg syn, om die gedagten te ondersteunen, dat de *Apen*, in het hare staatkundiger, en vernuftiger syn als wel de Esels, de Buffels, en diergelyke swaarbloedige beesten: maar waarom,

en uyt wat oorzaak, de kennisse van alle de Dieren in 't gemeen, seer verscheyden, ende ongelyk syn; en dat Elk syn besondere driften, en geneygheden, en *Mercurius* de syne heeft, dat vereyft een besondere bespiegeling.

Sekere Ontleedkundige segt aldus, „ De „ lustige gefonde Dieren, hebben meer *Milts*; „ De geyle meer *Livers*; De goedertierende „ weyniger *Gals*; De vreesagtige meer *Harts*; „ De grof gestemde meer *Longs*. De ervarentheyd, en de gedurige ondervinding heeft geleerd, dat fulke Lighaamlyke gesteltheden onder de Menschen sodanige uytwerkingen doen; Gelyk als dat den eene, van een bly-geestige, lagchende, en Kittelagtigen Aart; En den andere wederom, swaarmoedig, stuur-siende, en stil is, is voornamentlyk, aan de geschapentheyd des *Milts*, toe te eygenen.

Dat 'er gevonden worden, die altoos verliest syn, en by na gedurig op haar Neus wille leggen; En dat andere wederom de moeyten niet soude willen nemen, haar eens om te drayen, om het beminlykste, vande Wereld te aanschouwen, is insonderheyd aande gesteldheyd des *Livers* te wyten.

Dat sommige, seer goedaardig, sagt, en langmoedig; En andere korthoofdig, styfkoppig, haastig, en opstuyvende syn, is aan de geschiktheyd, der *Galle* toe teschryven. En dat dese, nedrig, beschroomt, schaamagtig; En gene,

gene stout, onverfaagt, groot van inbeelding en opgeblasen syn, is de groot, of kleynheid van het *Harte* toete wyfen.

Onder de vorige hoedanigheden, konnen geschikt werden, de humeuren, van de genen welke syn, Wangunstige, Snapagtige, Verwyters, Milde, Gierige, Happige, Schimpers, Hoetelaars, Neuswyse, Agterkousige, Snake, Gulhartige, en wat dies meer is. Maar daar fullen 'er misschien syn, die wel soude wille weten, op wat wyse de Denkbeeldjes, die aanhitseling, tot de voorgemelde Driften, en geneygheden ontfangen; En dan gerekent worden, de bevelen te geven, aan de uytvoeringe dier driften: Ik sal terloops sekere gedagten dieswegen bybrengen.

De Spysse, of Voetselen, in de *Mage* gekookt; het beste, 't welk *Gyl* genaamd word, daar uyt gepuurt, en door de *Milt*, van het sure gesuyvert synde, werd voort gevoerd tot de *Lever* (ik sal kortheys halven, de Aderen niet noemen, waar door dese witte *Gyl* gedreven werd) alwaar de koleur door desselfs koking, en werkzaamheyd in rood werd verandert, so dat men het bloed heet: Dit bloed, door de *Galleblaas*, van het bittere gesuyvert werdende, word voort gestuuwt, na het *Harte*: Het *Harte*, dit soete, en suyvere bloed ontfangende, maakt het selve warmer, dun, vlugtig, en bekwaam tot voedinge van het lighaam.

Verdedigt, Tegens de Haagse Merk. 77

Om hier geen verklaring te doen, van de loop des bloeds, en hoedanig het selve, door alle de grote, en mindere Aderen is stromende, en op wat wyse de kleyne takjens, en affspruytseltjes van de Aderen, dienen, als so veel montjes, om het vlees van dit bloed te laven, en syn voedsel te geven. En dat het by na ongelooflyk is, dat 'er ooyt siekte, uyt inwendige oorsaaken ontstaan kan, of deselve moet uyt de kwade gesteldheyd van het bloed voortkomen, het welke sodanige gesteldheden, van de spyse; Ofte de gebrekige, of verkeerde werkingen, voornamentlyk van de voornoemde deelen des Lighaams, ofte van die beyden, ontfangen heeft.

Maar om voet by het stuk te houden: van dit soete, en suyvere bloed, werd door bewerking van *Hart*, en *Long*, het alderfynste, levendigste, en geestigste atgesondert, het welke uyt syn eygen doorlugtigheyd, allengskens na boven trekt, en sig op de beste plaats, in het midden van het Paleys, de *Herffene*, op den Troon Steld. Ik soek tegen alle die dwars-dryvers niet te vegten, of sy moesten een voor een komen; Welke segge, dat de *Denking*, uyt kragt, en dwang van die Diergelyke geesten voort komt; Dat dese *Denking*, werd voort geteeld; En dat het *Saat*, dusdanig besiel is. Maar ik mag wel seggen, dat de Dierlyke-geesten, uyt het bloed; Het bloed uyt de spyse; En de
spyze

spyse uyt de siel des Werelds, getrokken werd

Dese geesten dan, doen allengskens de *Herfene* vervullen, tot dat eyndlyk deselve door de grote toevloed overlopen, en geperst werden, door het binnenste sponsagtige der senuwen, soetjes sagtjes heen te wandelen; Gelyk die genen, welke door slaap verkracht werden, dese sagte doortogt, in een soete prikkelingē meest gewaar worden; So dat dese aanperlinge der geesten de oorzaak van de *Slaap* is.

De *Dromen* komen hier van daan overmits de geesten niet pal blyve staan, maar sig in de Senuwen, door het geheele Lighaam verstroyen; So dat de *Dromen* niet anders en syn, als verstroyde gedagten. Ik mag hier so lang niet met het dromen gekwelt wesen, om verder voluyt te beredeneren, dat de Slapende alle ogenblikke *Dromen*, hoewel den ene *Droom*, duyfterder dan den andere is; En waarom dat imand van dingen dromen kan, welke hy van te voren nooyt gedagt heeft; Want immers, kan men wakker synde, ook wel dingen denken, die men niet en weet te voren gedagt te hebben.

Ik meyne, dat dese beschryvinge, van de vorming der dierlyke geesten, veel sal by brengen, om het overleg, waarom dat de Aart, en geneygtheden des Menschen so verscheyden syn, bekwamer te maken.

Verskillende dingen, soeken altoos, elkan- der t'onder te brengen; Dermate dat het een,
of

Verdedigt, tegens de Haagse Merk. 79

of 't ander, door syn kragt, ofte hoeveelheyd uytsteekt, en de meester Speelt: So doet het Swart, het Wit verdonkere; En het Soet, het Suur verslappen: So sal het voornaámste, van het ondermalkander gemengde, het sy Sout, Bitter, Soet, Suur, of wat dies meeris, de andere, in de smaak overtreffen: So gaat het ook met de Dierlyke geesten, welke sig moete schikken, na de hoedanigheden, van dat genen, waar uyt, en waar door de selve toegesteld, en gemaakt werden.

Want so sal imand, wiens *Milt* van nature te kleyn, ofte by toeval siek, en niet in staat is, om het Sure genoegsaam uyt de voetselen te trekken; Ende dat uyt dien hoofde, de Dierlyke geesten, te veel Suur moeten in swelgen, altoos een soort van Treurigheyd, en een overpeynsing van Droetheyd hebbe: En hoewel het waar is, dat de van buyten aankomende voorvallen, dikwils bekommeringe schynen te baren, so en sluyt dit myn stelling niet buyten, overmits, de voorvallen, op de voorsz. gemoederen de meeste vat hebbe, en daar in stant grypen: Daar in tegendeel, Andere; In dien de selvige van dusdanige sure, en swaarmoedige humeure, geheel bevryd konde wesen, in staat sullen syn, om de alderswaarwigtigste voorvallende tegenspoeden des Werelds te verydelen, ende niet te agten.

So komt het, dat de liefhebbers van *Venus*,
en

en diergelyke snaken, hare gedagten, en begeertens gedurig besig houden, in, en tot wellustige dingen; Ter oorfaake van de overvloed, ofte vermogentheyd, van die droge en heete Lever-stoffe, welke sig onder de Dierlyke geesten vermengt, dusdanige graagheyt in hunne Denkbeelden voert.

So is den Ene, oplopende, en toorniger; Ende den andere wederom verdraagsamer, en goedaardiger van humeuren, namate dat de geesten min, ofte meer, met galle, of bitterheyd vermengt syn. So sal de gesteldheyd van het *Harte*, den Mens, of hoogmoedig; of nedrig maken: Welke hoedanigheden in de Denking leggen, ende daarom aan de besitters, van die Eygenschappen, dusdanige inbeeldingen verschaffen.

So fiet men aan de genen die wat dorstig vallen, en gaerne de borst smeeren; Dat de sterke dranken veroorfaake, dat de Humeuren van dese *Vogt-lepels*, haar geheel anders openbaren, als nugtere lynde; Alwederom een aansteeking in de Dierlyke-geesten, waar aan de werkzaamheyd der gedagten, verslaaft syn.

En wat uytwerkselen fiet men niet? aan gekken, rasenden en diergelyke, die in hunne *Hersene* siek, gewond, of andere mindere toevallen hebben: Waar uyt een menigte van opmerkingen, getrokken kunne werden, ten blyke, dat de gedagten der Menschen noodsaaklyk

Verdedigt, tegens de Haagse Merk. 81
lyk werken, en na de gesteldheden der Humeuren bestiert, en geleyd werden.

Hier uyt valt nu met enen gemaklyk te befluyten, waar uyt het gene dat men gebreeken noemd, is voortkomende; En waarom *Mercurius* so veel uytstekende mislagen heeft, vermits de selve uyt den drang der voorgemelde geschiktheden in 't gemeen, ofte besonderlyk door sommige van dien werden voort gevyselt; Ende ik meyne dat 'er geen misdaden, of fouten begaan werden, of sullen hier toe gebragt kunne werden, dat de selve ontstaan uyt gebrek van een volle kennis, ofte uyt een onkundige bestiering der begeerten tot welstand: Welk gebrek, en onkundige bestiering, al wederom van des doenders onmatige, en slegte gestel de Geesten afhankelijk is.

Indien imand hier tegen mogte inbrengen, dat die verkeerde daden, welke gesegt werden uyt de noodsaaklykheyt van de Natuur der dingen voort te vloeyen, te verschone syn. En omdat ook de *Wid* die door de van buyten voorkomende voorwerpen, waar omtrent deselve verkeert, verlost werd; sig so wel als de andere dingen, van de inwendige gesteltheden davinge laat, en alzo door de in en uytwendige oorsaaken bestiert, en bepaalt werd: Ende dat wel op dese wyse; indien de *Begeerten* tot daadlykheden, gewigtiger, of kragtiger is, als de *Vreesse* der straffen, dat dan de begeerten

82 De Bekentmakingen van K. N.

tot daden, de vrees der straffen doet overhalen, ende de *Wil* tot de uytvoering der daden bepaalen : Ende indien het gewigte der Onkunde, belet de *Swaarhey*t der straffen, wel te overwegen, ofte de *Hoop* van die te ontgaan, dat dan ook het *Gewigte* der Onkunde, ende die *Hoop*, de vrees der straffen doet overhalen, en de *Wil* tot de uytvoering der daden bepaalen.

Daar op kan gesegt werden, hoewel de daden die reets begaan; onwederroeplyk syn; egter in dat *Tegenwerplyke* leyd opgesloten, dat, wanneer de *Vrees* der straffen, gewigtiger is, als de *Begeerten* tot misdaden; dan doet de *Vrees* der straffen, de *Begeerten* tot daadlykheden overhalen, ende de *Wil* de uytvoering van dien beletten : Ende indien de *Kennisse* de swaarheyd der straffen wel overweegt, ofte geen *Hoop* heeft van die te ontgaan, dan doet ook de *Kennisse*, ende die *Hooplooshey*t, de *Vrees* der straffen overhalen, en de *Wil* de uytvoering van dien beletten.

So dat, schoon *Mercurius* ingewanden seer ongematigt, ofte verrot syn, uytwyfende alle de stinkende bedryven die daar uyt voortkomen, so kan egter de grote vrees! voor de sware straffen, hem befeugelen, en intomen. Daar word reets gepleyt, wat *Vonnis* over hem sal werden uytgevoert.

Maar om weder te keeren tot het genen *Mercurius* vervolgens te berde brengt.

Verdedigt, Tegens de Haagse Merk. 83

Tot een bewys dat de Beesten een Spraakwiffeling onder malkanderen hebben, daar toe geeft hy de *Katten* de voorrang, als synde in dese so het schynt de voornaamste; en wil dat sy door haar lieflokken, en krabbent slijkflogen, hunne meyningen, als of sy spraken, te kennen geven; en als hy van, en met deselve wat gegrolt heeft, gaat hy so haastig of hy Vloyen wilde vangen, tot die Beesten over, welke werklyk de Tale der Menschen gemompelt hebben; gelyk als *Papegayen*, *Exters*, en *Ravens*. Hy wil aan niemant anders, als aan een Filosoof inboefeme, dat sodanige praatjes genoegsame bewysen syn, dat de Beesten in 't gemeen een Taal-voering hebben: nu desen Heer *Mercurius* heeft hierook het meeste ongelyk niet, dat hy sulke hoogwigtige saken, niet aan gemeene Liederen wil te verstaan geven, dewyl dese syne wys-geerlykheyd, te verre boven geringe verstande uytstutterende, haar Liederen geen nut soude doen.

Hy segt wyders dat *Valerius Maximus* verhaalt, dat 'er in Italien, een *Hond* gesproken heeft; En *Livius*, dat sulks van een *Koe* geschiet is: Dat dese Gedenkschryvers, dit verhaalt hebben, kan waarheyt wesen, en dat sulks geschiet is kan Leuge syn; Doch dat de *Esels* Taal, het lichtste, en gemaklykste soude syn, gelyk onse *Mercurius* verhaalt, soude de nieuwsgierige

84 *De Bekentmakingen van K. N.*

wel lust hebben, om een breeder uytlegginge, en verklaringe daar over van hem te horen; en met eene te weten, dewyl hy de *Taal*, en de *Spellinge* voor het selfste houd, wat soort van Letters, hy soude by brengen, ofte uytvinden, om een *Esels*-*Spellinge* te maken, vermits de *Esels* sonderlinge, en wonderbaarlyke drajen, en buygingen in hunne geluyt-gevinge, briesfende uyt brullen.

Als imant wilde beweren, dat sulks so ligtlyk niet te doen, nog te begrypen is, voor Ene die selfs geen *Esel* is; om dat elk in syn geslagt op syn eygen *Taal* best kundig is: Daar op kan gesegt werden, dat so wel als *Mercurius* een goede bevassing, vande *Spraake* der *Esels* heeft, gelyk hy selfs getuygt, vermits hy segt dat de *Esels* *Taal*, het ligste om te leeren is; So wel kan hy ook een Keurige bespiegeling van hunne *Spellinge* maken, en vervolgens een maekte, en omstandige verklaringe daar over doen, te meer, als onder deselve *Taal*, die *Spellinge* mede begrepen is: By aldien dese redekaveling, syne betwisters, nog niet genoeg de mond dede snoeren, dan soud hy daar en boven, met dese *Filosofise*, *Hoogdantsche*, *Osnabrugse* sluytredenen, haar geheele en al de mond konne stoppen, dat sy het hart niet sulle hebben, een woord meer te kikke, en segge

Verdedigt, Tegens de Haagse Merk. 85

*Ich bin ein dier,
Ein Esel is ein dier,
Dies bin ich ein Esel.*

Verstaje het wel *Heer Mercurius*? of had gy liever dat Anderen sulks getuygde (om dat het verdrietig valt te horen, dat imand sig selve pryft, dog vermaaklyk, dat een ander syn lof vertelt) dan kan dese *Sluyt reden* ook het selfde bevestigen,

Die segt das stu ein dier bist, die segt waar,
Die segt du bist ein Esel, die segt auch du bist ein dier,
Die dan segt das stu ein Esel bist, die segt auch waar.

Het laatste dier, daar *Mercurius* syn Natuurkundige wysbegeerten mede beliest te sluyten, dat is een *Uyl*; En hy schynt van gedagten te wesen, dat sodanigen Vogel, de Hollandse taal sal kunne klappen: Al wederom een overkragtig bewys, dat de Beesten een spraak hebben, en met een ander konnen t'samen kouten: Maar overmits de *Uylen* hun geluyt so diep uyt de keel halen soud het hard vallen, om die klank te Spellen, en de letteren na behooren agter een te voegen: Dog die hunne Taal verstaat, sal sulks beter kunne doen, waar van buyten twyfel de *Uylen* onder malkanderen, het beste oordeel sulle vellen: Want wie buyten haar soude hem dit aanmatigen, en voor vast durve seggen, dat hun geschrey, of geroep 't geen sy gemeynlyk maken, aldus, met Romeynse

etteren in een Lettergreep, SCHEEPHCHS, promptly kan gespelt werden, ofte met andere Letter-voeginge meer, die daar nog nader by mogte komen : Maar dewyl dese Beesten weynig onderscheyd van klanken maken, so mag het selve by het gegrol der *Katten* niet in vergelyking komen; waarom de *Uylen* als de geringste van aanzien, door *Mercurius* syn agter aan gesteld : Om my niet langer met syn *Uylagtige* praatjes op te houden, sal ik toeleggen om af te breken.

Alle de genen, die het geschrifje van *Mercurius* lesen, sulle dit bevinden, dat alles wat van hem in 't gemeen is voort gebragt, nergens anders op uytkomt, als op een gekke *Stuyp*, en een *Simpel* inbeelding van vermaak; Welke schampere Sielen, in het beledigen van andere soeken te nemen.

Verwagtede hier mede, wat *Mercurius* op dese *Verdediging*, sal make te antwoorden : Wanneer myn eygen *Sinlykheyd*, my tot een *Weder-antwoord* op rokkent, dan sal ik tot vergelding van syn gedane werk, my wederom gedragen, na de waardye van het gene hy mogte voor den dag brengen. Indien hy digt by de saak blyft; Niet als een *Lasteraar*, *Snorker*, *Schuymer*, *Letter-Sifter*, of iet anders dat buyten fatsoen is; sig wederom op doet : Dan kon het sodanig uytvallen, dat men in 't toekomende, het afbeeldsel van *Mercurius*, niet

Verdedigt, tegens de Haagse Merk. 87

niet met het hoofd na beneden (gelyk op het *Naam-blad* staat uytgedrukt) maar in een andere frayagtige gestalten afschilderden: En dat ik alleen maar een Gedenk, of Geschied-schrift op stelde, onder dese benaminge, *Het Leven, en-Bedryf* van de HAAGSE MERKURIUS. En in de verhandeling, hem onder een sagte behekeling voor stelden, de verscheydene beduydenissen van het woord *Mercurius*: Dat onder des verstaan werd, die *Dwaalster* welke naast de *Son* syn plaats heeft: Dat so veel regt als de oude Digtters gehad hebben, een gezant vande goden te versieren, en die in een Menflike gedaante met een Helm op syn hoofd, een Staf in de hand, en gevleugelde Schoenen aan syn voeten enz. af temalen; Wy ook also kunnen vertellen, dat dit meergemelde *Mercurijse* afkomstig is, van de voornoemde Hemel-kloot: Dat hy om syn menigvuldige misbedryven vandaar, te weten van de *Kloot Mercurius*, door desselfs Bewoonders verbannen is: Dat hy, en die Volkeren ter oorfake van de grote hitte, en nabyheyt der *Sone*; seer stout, bot, en onbesnoeyt syn: Hoe hy vertrokken synde, eerst op de *Dwaal-ster Venus* aantande: Wat ongemakken, en wederwaardigheden, hy aldaar, om alle syn botte, en stoute vuyligheden heeft moeten ondergaan: Waaron hy van de *Kloot Venus* is afgejaagt: Wat sware ontmoetingen hem in syn herwaarts vlugtende reyse, onder-

wege al syn overgekomen : Hoe dat hy , als in het verby gaan op de Aardkloots *Maan*, wegens de grote koude , en het verflindende gedierten , sig maar een weynig tyds heeft kunne ophouden , om adem te Scheppen.

Hoe hy by onse *Aard-kloot* komende , door de fuyginge van dien , over hol , over boltuy-melende , in de Maas by Rotterdam , in het water is gevallen : Hoe hy ter nauwernood , om sig te redden , nog op een Strooy-bos kroop , en met defelve door Delftshaven ende Stad Delft gedreven is : Hoe hy syn Kop aan de hoornbrugge hebbende gestoten , eyndelyk onder veel talmeryen , in 's Gravenhage komende , door een Jagers Jongentje , digt by het Spuy , met een Boots-haak is opgehaalt : Hoe hy sig in die *Hof-plaats* heeft ter neêr gefet ; En wat bedryven aldaar uytgevoert : Hoe menigmaal het met hem , in syn aangematigde bedieninge gehapert heeft , het sy met *Schorffingen*, *Affettingen*, en wat dies meer is : Wat een verschriklyk Vonnis ! en Bannissement daar op volgen sal : Hoe dat hy dienvolgens over hals , over kop gelyk hy gekomen is , sig wederom na die ver-vaarlyke ruymte sal moete begeven ! sonder ophouden , al hygende , en sweetende voort rennen , en nergens ruste vinden ! Om dat daar hy eens geweest is niet mag weder komen : Ende aan de andere kant ; Waarom , dat hy op de *Kloot Mars*, geen Schuyl-plaats sal mogen ,

nog

nog kunne nemen : Waaron dat die Inwoonders , de *Merkurianen* niet moge dulden : Waaron , dat 'er een overgroot onderscheyt tuffen hunne humeuren , en gestalten der Lighamen is : En waaron , dat het klimaat van , en omtrent *Mars* , voor imand die van *Mercurius* is atkomstig , onverdraaglyk is.

Om wat oorsaken ons Roed-dragend *Merkurische* , sig sal moete voort reppen , en seer verre buyten het gesigt van *Jupiters* heerlykheyt (bestaande onder allen in desselfs grote Heerschappye , en Manen-Ichynfels) sal moeten koers setten , om door de verbolgentheyt van dien *Donder-God* ! welke op syn veelvuldige misdaden , en rebellyen vertoornt is ! niet Verbliksem te worden . Hoe dat hy wyders gantse Ewen , al dolende sal moeten om swerven , eer hy die kring welke *Saturnus* in de tyd van by na 30 Jaren rondom de *Son* loop , bereyken sal : Hoe seer dese Lugtstreek , tegens de gesteldheyt syns lighaams Strydig sal syn : Wat gevaarlyke Sicketens , hem daarom sulle knellen : Wat de redenen syn dat sulck een niet op , nogte by dien overmatige Hemel-kloot mag komen , sonder aanstonds te sterven : En waaron , hy uyt vrees des doods ! hem ten alderspoedigste sal moete voort pakken , en sig begeven na dat onmeetbare vak , alwaar de plaats der vaste *Sterren* is .

Hier by sal onder en tuffen ook te pas konnen gebragt werden , om wat oorsake , dat alle *Mar-*

den, en *Manen-kloten*, niet door een van buyten aanpersende *Vloet*, of *Lugt*, ider na syn eygen middelpunt geknepen, en daar in gehouden werden, gelyk doorgaans van de *Sterren-loop-Konstenaars* gemeynd word; Maar dat ider *Kloots-lighaam*, uyt zyn eygen aart, en natuur alles wat van hem, ofte hem gelyk is, na sig trekt, ende sig selve by manire van *Suyginge*, of *trekkinge* op syn middelpunt doet rusten: Dat in de *Uytbreiding* op sig selfs aangemerkt, geen *Onder*, nog *Boven* is: Dat het *Onder* en *Boven* uyt de natuur der *Lighamen* veroorzaakt werd: En dat de *geswinde Daaglykse*, en *Jaarlykse* lopen dier *Lighamen*, geen getuymel ofte *lugt-draijingen* te wege brengen.

Dat de *vasste Sterren*, als so veel *Sonne* moete werden aangemerkt, en van een gelyke *selfstandigheyt* syn als onse *Son*: Dat imand die een tamelyk begrip van de *Sterren-konst* heeft, dese gedagten niet wel sal kunne weren; om te geloven, dat alle de gemelde *Ster-Sonnen*, so wel als de *Onse*, hunne *omlopers*, ofte *Dwaalsterren* hebbe, met de baarblykelyke bewysredenen daar toe dienende: Dat de *Natuur* nergens ledig kan syn, en het ten uysterste *waarschynlyk* is, dat de *uytgestrektheid*, overal met *vasste Lighamen* doorspreyd is: *Waarom* men *beswaarlyk* gisse kan, dat 'er agter of buyten de *Gesterntens*, een ydel en ledig vak soude kunnen syn: Dat alhoewel onse gedagten, als

Verdedigt , Tegens de Haagse Merk: 91
 befwyme! wanneer wy toeleggen, om een on-
 bepaalde ruymte te verbeelden, egter uyt die
 magteloosheyt, niet kan gesteld, nog beslo-
 ten werden, dat daarom de *Werelt* eyndig moet
 syn, vermits het tegendeel, uyt het wesen, en
 de Bestaanlykheyt der uytbreyding; Die uyt sig
 self onmooglyk een bepaald eynde kan lyden,
 bevestigt werd: Dat de Tegenwerpinge *Een*
deel is eyndig, dien volgens syn geheel is eyndig, door
 uytrekening van een getal, 't welk so wel als 't
 oneyndlyk vermindert, of kleynder verdeeld;
 Ook oneyndlyk vermenigvuldigt, of vergroot
 kan werden; Wiskonstig is op te lossen: Dat
Denken, en Uytgebreydheyt, twee besondere wy-
 se van Selfstandigheden syn: En de verdere be-
 wysredenen, aangaande de onbepaalde uytbrey-
 ding; sulle boven de vorige werden by ge-
 bragt. Mitsgaders, alle *Mercurius*, Rampsalige
 ontmoetingen, in die See! van eyndelose uyt-
 gestrektheyt; in welkers verbaasde ruymte!
 alle gedagten, als verslonden werden.

E Y N D E.

Dese Fouten aldus te verbeteren.

Blad	Reg:	staat	leest
13	21	tegevs	tegens
16	1	Monnikendam	tot Monnikendam
41	2	daar	daan
62	24	Prophetas	Prophetes
67	20	Etymologye	Etymologia
77	26	diergelyke	dierlyke

